

Van Provo naar Oranje Vrijstaat

Konrad Boehmer en Ton Regtien

bron

Konrad Boehmer en Ton Regtien, *Van Provo naar Oranje Vrijstaat*. SUN, Nijmegen / SUA, Amsterdam 1970

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/boeh001vanp01_01/colofon.htm

© 2008 dbnl / Konrad Boehmer / erven Ton Regtien

Voorwoord

In de zomer van 1969 bereikte ons vanuit de Bondsrepubliek het verzoek een kritiese terugblik op de provo-beweging uit 1966/67 te schrijven. Deze analyse was bedoeld voor een Anarchismenummer van het theoreties tijdschrift 'Kursbuch', een tijdschrift dat wordt uitgegeven onder verantwoordelijkheid van Hans Magnus Enzensberger. De informatie over de ontwikkeling van de Provo-beweging in Nederland was trouwens niet alleen in de Bondsrepubliek grotendeels bepaald door oppervlakkige verhalen in de sensatiepers, waarbij vooral de Springer-pers uitmuntte in een bewuste verwarring van folklore en politiek. Naast de in de rechtse sensatiepers ontwikkelde bliksemafleiders voor werkelijke onvrede, de buitenlandse gastarbeiders, de kommunist, de kleurling, ontwikkelde zich een nieuwe zondebok voor de frustraties van de kleinburger: het langharig werkschuwe tuig.

Het is onmiskenbaar dat het image van Provo in het buitenland, grotendeels produkt van de sensatiepers, een emotioneel inspirerende functie heeft gehad bij zich na 1966 ontwikkelende protestbewegingen in West-Europa. Deze inspiratie kon zich echter onmogelijk baseren op een kritische, analytische kennisname van de feitelijke inhoud en functie van de provo-beweging. Daar waar informatie over provo in het buitenland niet gebaseerd was op de sensatiepers, kon men slechts beschikken over een met regeringssubsidie uitgegeven pseudo-wetenschappelijk nummer van het propaganda-blad 'Delta' waar provo gepromoveerd werd tot een chauvinistisch export-artikel met marktwaarde voor de toeristische industrie. Waar een werkelijke overdracht van informatie heeft plaatsgevonden, beperkte dit zich hoofdzakelijk tot directe ontmoetingen van nederlandse met buitenlandse activisten. Nog jaren na 1966 bleek het image van provo tot ver buiten Nederland zo sterk te zijn, dat in gesprekken van activisten de vraag naar de betekenis van de provo-beweging gesteld werd. Hier manifesteerde zich trouwens een nog niet overwonnen manko in de nederlandse buitenparlementaire oppositie; een relatief theorievijandige houding, een zekere onwil om concreet op eigen actie-ervaringen te reflecteren, bracht ook via de aan het buitenland doorgegeven informatie meer verwarring tot stand dan verheldering.

Bovenstaande overwegingen waren voor ons zeer belangrijk bij het schrijven van ons artikel voor 'Kursbuch'. De publikatie in 'Kursbuch' bleef in Nederland niet onbekend. Onder andere de

‘Volkskrant’ besteedde er enige aandacht aan. Grondtoon in deze reactie (zoals trouwens ook in een stuk in het PvdA- jongerenblad ‘De Kapitalist’) was een zekere verontwaardiging over de ontluistering van een inmiddels als onaantastbaar en monumentaal beschouwd uit de geschiedenis van de nederlandse protestbewegingen. Wij hebben allerminst de pretentie gehad naast het provomonument een anti-provomonument op te richten. Het is juist de functie van de kritiek, de gebeurtenissen uit de geschiedenis steeds weer opnieuw te overwegen teneinde juiste konklusies te kunnen trekken voor de politieke aktie in het heden. Het stuk in ‘Kursbuch’ was bedoeld als diskussiestuk, een diskussie die in Nederland in het najaar van 1969 aan aktualiteit won toen geruchten in omloop kwamen dat bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1970 een nieuwe provolijst ingediend zou worden.

Er werd dan ook door aktivisten in Amsterdam en Nijmegen voorgesteld de oorspronkelijk in het duits geschreven tekst te vertalen in het Nederlands. Het kon daarmee tevens de functie vervullen een aanzet te geven het vacuüm in de theorievorming over provo in Nederland op te vullen.

Diskussies over het stuk hadden inmiddels geleid tot een aantal wijzigingen in de oorspronkelijke tekst, met name over de rol van de koloniën voor de klassenstrijd in Nederland en over het verzet in '40-'45.

Toen in de eerste maanden van 1970 de verdere konkretisering van neo-provo begon in de vorm van Oranje Vrijstaat, sabotagenota en bovendien de eerste diskussies in kringen rond de ASVA over dit alles loskwamen, werd voorgesteld niet het Kursbuchartikel zomaar zonder meer te vertalen, maar een analyse van de recente ontwikkelingen eraan toe te voegen. Centraal stond de vraag hoe duidelijk gemaakt kon worden dat na de mei-revolte van 1968 in Frankrijk, na een duidelijke opleving in de klassenstrijd in geheel West-Europa, na Maagdenhuisbezetting, strokartonstaking en mijnwerkersstaking in België, de terugval in de voor de ontwikkeling van de klassenstrijd zo gevaarlijke ‘klootjesvolktheorie’ van provo, de terugval ook in alle mogelijke wazige opvattingen over geweldloosheid, niet meer gemaakt kon worden.

Er werd bijgevolg een nieuw stuk toegevoegd aan de Kursbuchvertaling, waarbij voorop stond dat het er primair om ging de diskussies in de aksiegroepen, fakulteitsgroepen en basisgroepen te dienen. Inmiddels was gebleken, niet alleen in Amsterdam, dat een aantal in de najaarsaksies gepolitiseerde groepen, vanwege het gebrek aan kontinuïteit in de aksies binnen de onderwijsinstellingen en de behoefte aan voortzetting van de aksies, gedeeltelijk deelnamen aan de aktiviteiten van Oranje Vrijstaat. In de diskussies van de laatste weken is deze overweging door

sommigen bewust of onbewust geïnterpreteerd in termen van elkaar bekonkurrende personen of politieke groepen. Wij laten het aan de lezer over om de in deze brochure weergegeven tekst op een dergelijk verwijt te toetsen. Wie de politieke discussies meet naar de ideologie van de voor sanering of faillissement bevreesde tegenstander, wie met andere woorden zoals de politieke partijen in de kortstondige campagnes vlak voor de verkiezingen het kiezerspotentieel beoordelen als een markt die ofwel in de ene parochie of in de andere parochie naar de dominee komt luisteren, miskent de noodzaak van permanente discussie en zelfkritiek, die niet zozeer tussen groepen als gesloten blokken maar in de groepen zelf ontwikkeld moet worden. Niets lijkt ons juister, geen enkele andere bedoeling heeft deze publikatie, dan met name binnen de Oranje Vrijstaten een discussie over uitgangspunten en doelstellingen te veroorzaken. Ook al zijn de lijsten voor de gemeenteraadsverkiezingen inmiddels een voldongen feit geworden. Wie de discussie binnen de Oranje Vrijstaat wil beperken tot datgene wat gedaan moet worden en de discussie over hetgeen dat gedaan is weigert, bewijst op zijn zachtst gezegd te werken in een al te lang volgehouden nederlandse traditie van voor de juiste politieke perspectieven zelf schadelijke theorievijandigheid. Het aantal activisten in Nederland beschouwen als een ‘markt’ waarop als in een estafette wisselende groepen een beroep kunnen doen, is de definitieve proklamatie van de onoverbrugbaarheid en onoplosbaarheid van vermeende of werkelijke ideologische tegenstellingen.

Nadat het Kursbuch in het Nederlands was vertaald en een aanvullende kritiek op de proklamatie van de Oranje Vrijstaat en de sabotagenota van Roel van Duyn was geschreven, is door de activisten uit verschillende groepen in Amsterdam en Nijmegen voorgesteld het stuk op stencil te zetten en het voor eventuele definitieve publikatie in de aksiegroepen te bespreken en te kritiseren. Bij de ASVA werd in een oplage van ongeveer 200 exemplaren het stuk gestencild.

Het stuk werd besproken bij de volgende groepen: het landelijk onderwijsfront, de socialistiese jeugd, een aantal fakulteitsgroepen in Amsterdam, met Oranje Vrijstaters in Nijmegen en met activisten rond de nijmeegse en amsterdamsse socialistiese uitgeverijen. De kritiek die daarbij naar voren kwam, laat zich in de volgende punten samenvatten

1. de vraag naar de funktie van subkultuur en tegenmilieu
2. een volgens sommigen in ons stuk aanwezige ‘metafysiese’ verwijzing naar het begrip klasse en klassenstrijd
3. een te groot aksent in onze analyse op wat wij genoemd hebben de ‘burgerlijke angst voor geweld’

4. een miskenning van de funksie van provo in zijn hoedanigheid van de ontwikkeling van de absurdistiese aksievormen die de laatste jaren van groot belang zijn geweest
5. de vraag naar de beoordeling van de funksie van een anti-autoritaire beweging als gangmaker van een anti-kapitalisties verzet
6. in het algemeen een onderschatting van 'positieve' momenten in provo
7. bezwaren tegen het bekend veronderstellen van marxistiese begrippen
8. de afwezigheid van een beoordeling van de politieke funktie van de zogenaamde 'randgroepen' (studenten, hippies, enz.)
9. de afwezigheid van een plaatsbepaling van de hele diskussie over provo. Binnen welke politieke perspektieven staat deze diskussie? Hoe wordt dit stuk vertaald in konkrete aanwijzingen voor politieke praksis?

Dat in deze brochure niet alle aktuele vraagstukken een pasklaar antwoord hebben gevonden is niet zo onthutsend. Vele vraagstukken van revolutionaire praksis worden niet van achter een schrijftafel opgelost. Doorslaggevend zijn de lessen die te trekken zijn uit de massa-aksies in de toekomst. De vraag bijvoorbeeld of de studerende of afgestudeerde al dan niet tot het proletariaat behoort, zal niet worden opgelost met de konklusie van een sociologies onderzoek of een geselekteerde rangschikking van citaten van Marx of Lenin, maar zal uiteindelijk worden beantwoord in de konkrete stellingname van de studerende of afgestudeerde in de klassenstrijd. Hierbij verschilt de studerende niet van de arbeider.

De standpunten en beoordelingen die wij in de brochure onder woorden hebben gebracht, kan men dan ook allerminst beschouwen als pasklare antwoorden op als in een katechismus gerangschikte vragen. De aksie-ervaring van de laatste jaren, zoals wij die interpreteren, is basis geweest voor de polemies geformuleerde kritiek op neo-provo.

De funksie van subkultuur en tegenmiljeu vereist een veel diepgaander benadering dan wij binnen deze brochure kunnen geven. In een pamflet van het Utrechtse Onderwijsfront worden een aantal behartenswaardige opmerkingen over dit onderwerp gemaakt:

'De subkultuur zuiver gezien als een vorm van vrijetijdsbesteding heeft iets a-politiek. Zij is een uitlaatklep voor mensen die de hele week op school hebben gezeten, naar kantoor zijn geweest, op de fabriek hebben gewerkt, kolleges hebben gevolgd of misschien wel aktivist zijn geweest. In deze kapitalistiese maatschappij is nu eenmaal een subkultuur, een Ajax, een Costa Brava nodig om frustraties

te vergeten en spanningen te ontladen.

De tendentiële opheffing van frustraties maakt dat ook veel activisten hun behoefte aan ontlading in de subcultuur bevredigen. Een dergelijke uitlaatklep is nu blijkbaar nodig. Zij kan zelfs misschien een positieve uitwerking hebben op hun arbeidssituatie en d a a r d o o r gunstig zijn voor de oppositiebeweging. Deze duik van activisten in de subcultuur zal echter n o o i t een fundamentele verandering van de maatschappij teweeg brengen. Het blijft een (in dit stadium van de oppositiebeweging nog noodzakelijke) vlucht uit de concrete situatie naar een fijnere maar politiek naïeve situatie. Het politiek bewustzijn zal nooit in de subcultuur kunnen ontstaan, ook al beweren veel subcultuur-ideologen dat’.

Wat betreft de verwijzing naar het tegenmilieu, nog een citaat uit het pamflet van de Utrechtse Onderwijsfronters:

‘De activisten leven niet in een andere maatschappij. Zij willen ook niet, zoals de kulturele kabouters dit wel willen, buiten deze kapitalistische maatschappij gaan staan. Want hij die vlucht in alternatieven, heeft geen enkele invloed op een fundamentele verandering van de maatschappij’.

Het tegenmilieu is voor sommige activisten een achterland, een relatief veilige basis waarop zij terug kunnen vallen. Daar waar de terugval op de veilige basis geproklameerd gaat worden tot doel in zichzelf, krijgen subcultuur en tegenmilieu een politieke pretentie die zij principieel niet waar kunnen maken. Met deze kanttekeningen is overigens allerm minst het laatste woord gezegd over dit voor de buitenparlementaire oppositie hoogst urgente probleem.

In de analyse van provo en Oranje Vrijstaat is door ons frekwent gebruik gemaakt van het begrip klasse en klassenstrijd. In een door sociologische begrippen overwoekerde maatschappij-analytische traditie past de methodiese uitbanning van het begrip klasse. De opdeling van de maatschappij in een pluralisties geheel van vreedzaam met elkaar coëxisterende belangengroepen en groepjes, heeft het inzicht in de fundamentele tegenstelling tussen arbeid en kapitaal weten te vertroebelen. Hoezeer ook binnen de strategie van het moderne kapitalisme de arbeider tot konsument gemaakt is, niettemin blijft de tegenstelling tussen uitbuiters en uitgebuite, nu ook als konsument, bestaan. Daar de konzentratie van economiese en politieke macht in de handen van enkelen steeds meer toeneemt, betekent dit allerm minst de opheffing van alle verschillen tussen maatschappelijke subgroepen als studerende, kantoorbediende, boeren of ambtenaren, maar plaatst het al deze groepen in een steeds onverzoenlijker tegenstelling tot die groep die de samengebalde economiese en politieke macht feitelijk in handen heeft. Op die

tegenstelling doelen wij als wij spreken over klassentegenstellingen.

Wanneer wij in dit verband melding maken van de ‘burgerlijke angst voor geweld’ dan bedoelen wij daar het volgende mee. In de fusie- en concentratiebeweging van het kapitaal worden steeds meer middengroepen (boeren, winkeliers) gemangeld. De bedreiging in bestaanszekerheid van deze groepen wordt in de burgerlijke pers georiënteerd op die groepen die het kapitalisme willen vernietigen, aangezien die pers in zijn voortbestaan afhankelijk is van de steun van het zich fuserende kapitaal. De werkelijke bedreiging van de bestaanszekerheid van bijvoorbeeld kleine boeren en winkeliers, is het zich fuserende kapitaal. De ervaring van de in de tang zittende middengroepen is dat elke verandering, zoals die tot nu toe heeft plaats gevonden, een verslechtering van hun bestaan impliceerde. De angst voor nog verdere verslechtering wordt met behulp van de burgerlijke pers gericht op de socialistiese groepen en hun strijd. Het dagelijks geweld van de staat wordt vaak door deze groepen als een noodlot getolereerd, de strijd van socialistiese groepen wordt geïnterpreteerd als oorzaak van het geweld van de staat. De burgerlijke angst voor geweld vindt hierin zijn verklaring. Het geïnstitutionaliseerde geweld van de staat wordt als een natuurlijke zaak beschouwd.

Het is niet de bedoeling dit voorwoord de proporties te laten aannemen van een nieuwe brochure. De puntsgewijze behandeling van de opgeworpen kritiek heeft iets onbevredigends, te meer daar wij van mening zijn dat de kritiek alleen maar zinvol ontwikkeld kan worden in een uitvoerige discussie over de oorspronkelijke tekst. De plaatsbepaling van deze hele discussie is de aktualiteit van de Oranje Vrijstaat, kabouterstad en de departementen. De zich dagelijks verder ontwikkelende gebeurtenissen, zoals de bezetting en ontruiming van huizen in de Sarphatistraat in Amsterdam, evenzeer als de definitieve lijst voor de gemeenteraadsverkiezingen, vereisen een dagelijkse evaluatie en standpuntbepaling van de activisten. Wij dachten dat deze brochure een hulpmiddel kon zijn in die discussie zonder de pretentie te hebben dat alle antwoorden erin staan. Juiste standpunten die zich niet weten te verbinden aan een juiste praxis, zijn net zo nutteloos als een veelvoud van activiteiten waarbij de aksies tot doel in zichzelf worden verklaard.

Misschien kan aan de hand van een tweetal aksies van de laatste tijd enigszins de strekking van onze kritiek worden verduidelijkt. De bezetting door aksie '70 van een tweetal panden in de Sarphatistraat was een aksie die, zoals we elders in de brochure ook schrijven, de grenzen van de alternatieve Oranje Vrijstaat overschreed. Hierbij ging het niet om de kultivering van het ‘Walden’

van Frederik van Eden, een lief alternatief konsumptief getto, perfect integreerbaar in het kapitalisme.

Integreerbaar, want in tegenstelling tot Roel van Duyn, zijn wij niet van mening dat biologiesedynamiese winkeltjes de grote kapitalist Albert Heyn 'boos' zullen maken. Als er door Oranje Vrijstaat-propaganda een markt komt voor dit voedsel zal Albert Heyn gewoon een hoek van zijn winkel hiervoor inruimen. Aksie '70 overschreed offensief de grenzen van de 'alternatieve maatschappij' Oranje Vrijstaat. Hij sloot aan op een hard probleem van vele gewone Amsterdammers: de woningnood. Dàt is een juiste lijn. Het was een uitstekende aksie. Maar er is wel kritiek op te formuleren, een kritiek die in een kort daarop volgende aksie van de socialistiese jeugd, de bezetting van ontruimde panden die als opslagplaats voor de HEMA fungeerden, in de aksie zelf overwonnen werd. De Sarphatistraat-panden lig gen nu niet bepaald in een volksbuurt, bovendien werd door het stadsbestuur beweerd dat ze voor het ziekenhuis bestemd waren. En het ziekenhuis is iets waarvan ieder zal vinden dat dat zo goed mogelijk moet zijn en ruimte moet krijgen voor uitbreiding en meer bedden en outillage. Dat heeft deels remmend gewerkt op de solidarisering van de bevolking met die aksie. Waar het hierbij om gaat is dat de bestemming van leegstaande panden voor de bezetting geanalyseerd moet worden. Dit lag voor de HEMA-panden veel duidelijker. Deze panden liggen in een volksbuurt en de buurt werd actief geïnformeerd over de aksie, heeft zich ook actief gesolidariseerd met de aksie. Tenslotte dit: wie op dit moment met veel pers bij de hand, panden bezet, zal met de tot nu toe ontwikkelde methode rekening moeten houden er na een paar dagen met proces verbaal weer uitgezet te worden, wellicht al eerder. In de Sarphatistraat zaten, blijkens het huilen van een aantal vrouwen, een aantal mensen die de illusie hadden uit de brand geraakt te zijn en een tijdelijke oplossing voor hun woonprobleem gevonden te hebben. Het verdere verloop van de aksie, de ontruiming, zal bijgevolg echte woningnoodgevallen niet inspireren vertrouwen te krijgen in het middel van de bezetting. Wie vanaf nu met echte slachtoffers van de woningnood een bezetting uitvoert, zal dan ook aksiemethoden moeten ontwikkelen om die mensen te beschermen, hen er op zijn minst een tijd te laten wonen. Politiek maken met de zorgen van gewone mensen heeft zo zijn grenzen. Daarom is, bij afwezigheid vooralsnog van effectieve bescherming van een gekraakt pand, de methode van de socialistiese jeugd beter geweest. De mensen die daar gearresteerd zijn, konden wel een stootje hebben. Het is in de toekomst van het grootste belang bij een bezetting van een leeg pand, bij voorkeur bedrijfsruimten, panden die afgebroken moeten worden voor een bank of een grootwinkelbedrijf de buurt actief met de bezetters te solidariseren. Als bijvoor beeld de halve Jordaan achter een paar gezinnen zou staan die

zulke panden zouden bezetten, lijkt ons politie-ingrijpen minder waarschijnlijk. Dan heeft zo'n bezetting niet alleen een functie in het kader van ontmaskering van de woningnood, maar geeft het bovendien de mogelijkheid van een gedeeltelijke en tijdelijke oplossing (voor sommigen) van die woningnood.

Niemand, ook wij niet, willen ontkennen dat provo een historisch fenomeen is. De ontwikkeling van bepaalde vormen van actie, de introductie van beelden, woorden, van brokstukken 'realistische utopieën' zijn een uitbreiding van de mogelijkheden tot anti-kapitalistisch verzet. De zware belichting in deze brochure van de negatieve aspecten van provo en neo-provo vindt zijn oorzaak in de overtuiging dat de ervaring van de klassenstrijd in West-Europa (Frankrijk, Italië, West-Duitsland), de enorme verbreding van de verzetsacties van scholieren en studenten, volkomen buiten de theoretische uitgangspunten van de Oranje Vrijstaat is gebleven. De historische betekenis van provo wordt in de a-historische interpretaties van neo-provo ontkend.

april 1970 - Konrad Boehmer
Ton Regtien

Provo model of anekdote?

Funktie en ideologie van een protestbeweging

Omdat in het algemeen onduidelijke opvattingen leven over de politieke betekenis van de nederlandse provobeweging, wordt hier uitgegaan van de volgende stelling, die dan aan de hand van de theorie en de politieke praktijk van de provo's toegelicht wordt: hoewel het bestaan van provo gedeeltelijk de stoot gegeven heeft tot de politieke aktiviteit van nederlandse en buitenlandse studentengroeperingen, kunnen noch de theoretische overwegingen, noch de organisatoriese praktijk van de provo's model staan voor een politieke beweging die gericht is op verandering van de maatschappij.

Provo is geen uit zichzelf ontstane politieke beweging geweest, maar het resultaat van een fusie van verschillende groepen, die zich op hun beurt weer beriepen op de meest verschillende aspekten van de voor het merendeel volledig a-politieke protestbewegingen; in deze protestbewegingen kwam na de tweede wereldoorlog vooral in de USA en in Frankrijk de ontevredenheid tot uitdrukking van de jonge generatie met een bestaan dat door Yalta het begin van de koude oorlog en de snel toenemende kon-

solidering van het monokapitalisme opgelegd werd. Hoewel provo zich verder ontwikkeld heeft dan al deze bewegingen, heeft zij toch een moment van ideologische verwarring en het ontbreken van politiek uitdrukkingsvermogen niet deze bewegingen gemeen: de mode en subcultuur die in Frankrijk uit het existentialisme voortkwamen, deden elke aanzet tot politiek relevant denken teniet gaan; de ontevredenheid van de naoorlogse generatie in de USA drukte zich uit in puur subjektieve kriminaliteit, of in de ongereflekteerde onderwerping aan autoriteitssymbolen, wat het duidelijkst tot uitdrukking kwam in de heldenverering van James Dean. Het gold als een vorm van protest om zich met deze symbolen te identificeren; een protest, dat in geen enkel opzicht politiek genoemd kan worden, omdat het de individuen maatschappelijk isoleerde, doordat het hun privé-bevrediging schonk. Voor deze sfeer is in het begin provo Jasper Grootveld representatief, die tot 1965 in Amsterdam op grond van zijn mystiek-geheimzinnige happenings bekend stond als ‘anti-rook magiër’, en beweerde zich tegen de commercialisering van de dood door de sigarettenindustrie te keren. Zijn happenings sloten aan bij Amerikaanse en westduitse voorbeelden, maar waren niet in staat aan het ceremonieel van de akties een of andere verhelderende functie of zelfs politieke betekenis te geven.

Roel van Duyn is representatief voor een andere tendens, die, vermengd met de visies en activiteiten van Grootveld, tot het ontstaan van provo heeft geleid. Van Duyn had tot 1965 deelgenomen aan pacifistische akties en speelde een rol binnen een groep links-pacifisten, die overwegend anarchistiese, politiek weinig omschreven opvattingen hadden.

Toen de volgelingen van Jasper Grootveld en de aanhangers van Van Duyn zich in de zomer van 1965 verenigden, verwachtte elke groep intuïtief van de andere, dat die in staat zou zijn het eigen standpunt te verduidelijken⁽¹⁾.

Grootvelds mystieke akties werden door het samengaan van beide groepen provokaties, en Van Duyns ideeën konden zich in manifestaties uitdrukken, waarvan de originaliteit de mogelijkheid van verdere verbreiding gaf; de traditionele pacifistische manifestaties waren doodgelopen. De fusie van de twee tendenzen is echter niet door een specifieke maatschappelijke druk veroorzaakt, die wellicht na 1965 harder geweest zou zijn dan de algemene druk van de maatschappelijke toestand op de individuen - zij moet eerder beschouwd worden als het gevolg van de toenemende frustratie van de individuen binnen een kapitalistische industriestaat. Daarmee was zij niet het resultaat van een diepgaande analyse van de politiek-ekonomiese verhoudingen, en evenmin een reactie op specifiek politieke gebeurtenissen, maar als iets dat reeds in grote mate maatschappelijk voorhanden was: zij kwam niet tot stand als politiek-konkrete

oppositie tegen duidelijk doorziene oorzaken van de sociale wanverhoudingen, maar eerder als reactie op het verlamdende effect ervan. De politisering van provo is dan ook niet te danken aan een, in wisselwerking met actie, groeiend inzicht in de economische fundamenteën van de maatschappelijke normen, maar aan van buitenaf aangedragen momenten, die evenwel gedeeltelijk door de beweging zelf veroorzaakt zijn.

Het kwam tot een eerste konfrontatie van de provo's met de politie, toen Grootveld voor zijn magiese happenings een fetisjh gevonden had: een klein standbeeld in het centrum van Amsterdam. Het was door een grote sigarettenfirma opgericht en laadde daarom de haat van de anti-rook-magiër op zich, die het met witte verf bestreek, er kransen omheen hing of er vuur omheen aanlegde, in plaats van het eenvoudig in de lucht te laten vliegen. De amsterdamse overheid had eind 1965 deze onschuldige en vage protestacties, die aan hun eigen estheticisme genoeg vonden, ongetwijfeld verkeerd, dat wil zeggen politiek, geïnterpreteerd en politie ingezet tegen de deelnemers aan de happenings. De konfrontatie van de anti-rook folkloristen met knuppelende politieagenten bezorgde provo onverhoopte aanwinst: veel jongeren, vooral studenten, werden door de politieknuppels geslagen, hoewel ze aanvankelijk slechts nieuwsgierige toeschouwers waren. Nog in dezelfde herfst bewees deze spontane solidarisering binnen provo haar invloed. Veel van de met provo sympathiserende studenten waren ongeveer dezelfde tijd, door de campagnes van de ASVA en de SRVU van de twee amsterdamse universiteiten, gekonfronteerd met de kwestie Vietnam en hadden hun hierdoor verkregen inzichten bediscussieerd in een teach-in, waarvoor in de herfst van 1965 altijd nog drieduizend studenten bijeenkwamen in de amsterdamse Koopmansbeurs. Het Vietnamese vraagstuk, dat toch het startpunt is van alle studentenacties van de laatste jaren, is in Nederland niet door provo in de openbaarheid gebracht, maar door de studenten, die het in provo introduceerden.

Ook de volgende fase in de historische ontwikkeling van provo is door van buitenaf komende omstandigheden bepaald. Het hoogtepunt ervan is het huwelijk van de nederlandse kroonprinses Beatrix met een duitser. Het feit dat dit huwelijk de gemoederen van de nederlandse burgers zo heftig beroerd heeft, is terug te voeren op het diepgewortelde trauma, dat sinds de jaren van de nationaal-socialistische bezetting op de bevolking drukt. Hoewel de februari-staking, een van de weinige voorbeelden van massaal politiek verzet van amsterdamse arbeiders tegen fascistiese terreur, terecht nog jaarlijks wordt herdacht bij het monument van de dokwerker, is het nederlandse verzet in tegenstelling tot het franse verzet eigenlijk niet in staat geweest de bezetters diepgaande zware slagen toe te brengen. Dit hing

ook samen met de politiek van de Raad van Verzet die als overkoepelende verzetsorganisatie zichzelf in de loop van de oorlogsjaren steeds meer ontwikkelde tot verlengstuk van militaire strategie, die vanuit Londen gedikteerd werd. De nederlandse regering in Londen stuurde bewust aan op een restauratie van de vooroorlogse kapitalistische verhoudingen en heeft, hierin gesteund door de afspraken van Yalta, alles in het werk gesteld om een autonoom gewapend verzet af te remmen, kommunistiese verzetsgroepen af te houden van 'provokaties', het politiek gewapende verzet te kastreren tot verlengstuk van de militaire strategie van de geallieerden. De bevrijding moest volgens de nederlandse regering in Londen en haar agenten binnen de Raad van Verzet, door een militaire overwinning vanuit het buitenland komen. Voor een vrijheidsstrijd in eigen land was de regering in Londen, vanwege de politieke implicaties, kennelijk zeer bevreesd.

Vandaar ook het diepe wantrouwen tegen de duitse kolos en het voortdurende ressentiment tegen Duitsers, dat de agitatie van de burgers slechts schijnbaar liet samenvallen met die van de provo's. De uitgangspunten waren immers zeer verschillend. Terwijl het de burgerij vooral te doen was om het huwelijk van haar toekomstige koningin met een Duitser die notabene nog onder de Duitse vlag gevochten had, waren voor de campagne van de provo's twee andere argumenten van betekenis. Zij grepen de verontwaardiging vooral aan als aanleiding om zich überhaupt tegen de monarchie te keren en het uitroepen van de republiek te eisen; door zich te verzetten tegen het huwelijk van de Oranjeprinses toonden zij bovendien het autoritaire karakter aan van besluiten, die enkel genomen worden met het oog op het staatsbelang, en die helemaal geen rekening houden met democratische eisen. De gebeurtenissen van 10 maart 1966 zijn door de televisieuitzending van de makabere huwelijksstoet, die door een wolk van rookbommen voortzeulde, ruimschoots bekend geworden⁽²⁾.

De op vele muren geverfde leuze 'ik wil mijn fiets terug', symboliseerde de bijtende ironie van de bevolking, die de fietsen, die de Duitse bezetter massaal gestolen had voor oorlogsdoeleinden, nog niet vergeten had.

Op de huwelijksdag kwam het tot ernstige incidenten en tot niets ontziende maatregelen van de politie, die in het wilde weg in elkaar knuppelde, wat verdacht leek: niet alleen provo's die zich onherkenbaar maakten in oranjeleurige kostuums⁽³⁾, maar ook toekijkende burgers en zelfs kinderen van een monarchistische organisatie, die - tevergeefs - door oranjeleurige kledij de juiste gezindheid tot uiting brachten.

Negen dagen later kwam het tot de hardste konfrontatie tussen de provo's en politie naar aanleiding van een fototentoonstelling,

die de bruutheid van het politieoptreden aantoonde. Tekenend is weer, dat die tentoonstelling, die plaats vond in de lokalen van Polak en Van Gennep, een uitgeverij van socialistiese literatuur op de amsterdamse Prinsengracht, niet door de provo's, maar door de studenten georganiseerd was. Hoewel de konfrontatie van de talrijke toeschouwers met de aan de twee einden van de gracht gestationeerde politie de hardste is geweest, die provo tot dan toe meegemaakt had⁽⁴⁾, trokken de provo's daaruit geen politieke konsekwenties. Ze lieten het ook na een diepgaander analyse te maken van de motieven, die ten grondslag lagen aan de toenemende bruutheid van de politie. Weliswaar werd gesproken van 'fascistische methoden' en van de meedogenloosheid van een politieapparaat, dat de 'belangen van het kapitalisme' met alle middelen verdedigde, maar toch zagen zulke globale verklaringen het specifieke van de situatie over het hoofd. Zij gingen voorbij aan het feit dat de amsterdamse overheid het verschijnsel provo totaal verkeerd beoordeelde. De autoriteiten vonden de beweging van het begin af politiek gevaarlijk en veroorzaakte door brute pogingen om provo te onderdrukken juist de politieke radikaliserings ervan. Kenmerkend is de oppervlakkigheid van de analyse aan beide kanten.

Het feit dat de provo's de toenemende radikaliserings van de politie en de ongelooflijke strengheid van de justitie niet korrekt analyseerden en er niet de noodzakelijke politieke en taktiese konsekwenties uit trokken, ligt niet alleen aan de verwarring van hun opvattingen, die aarzelden tussen politiek en esthetica, tussen reformisme en radikalisme, maar vooral aan de klassensamenstelling van de groep, die even bont was als de door haar geproduceerde overtuigingen. Allang hadden politiek bewustere studenten, die zich vanwege de toenemende repressie met de provo's solidariseerden, konflikten binnen de beweging gebracht en het oorspronkelijk mystiek-pacifistiese uitgangspunt in twijfel getrokken. Daarbij kwam dat een groot aantal arbeiderskinderen en jonge arbeiders zich bij de provo's aansloten.

Daardoor werden de konflikten duidelijk die de provo's van het eerste uur slechts vaag vermoed hadden, namelijk die tussen individuele intelligentie en de systematiese onderdrukking ervan in het arbeidsproces. Provo's als Rob Stolk en Peter Bronkhorst hadden tot dan toe dit konflikt slechts in de persoonlijke sfeer kunnen uiten: de frustrerende druk van het kleinburgerlijke arbeidersmilieu had hun belangstelling voor elk beroep en elk baantje bedorven. Evenals de kinderen van arbeiders en kleinburgers uit de naoorlogse jaren in de USA, reageerden zij allergies op elke instantie, die de orde en de onderdrukking van de lagere klassen organiseren. Daardoor stonden zij tegenover de meer traditionele opvattingen van de provo's, die bijvoorbeeld in de konfrontatie met de politie een ludiek evenement zagen, en

daardoor het politieke karakter van zulke confrontaties miskenden.

De conflicten, die het gevolg waren van de verschillende sociale herkomst van de afzonderlijke provo's, zijn nooit op hun klassekarakter geanalyseerd, maar zijn hoogstens begrepen als theoretische geschillen en als zodanig tot uiting gebracht. Het optreden van de provo's ten opzichte van de politie en de justitie was veel meer door subjektiviteit bepaald dan door een adequate analyse van de maatschappelijke functie van deze organen. De dubbelzinnige reacties van de provo's op de excessen van de politie werden bovendien door een onzekere faktor bepaald, die een feit was, zonder dat de provo's de mogelijkheid hadden kunnen vinden om het politiek te controleren; een grote groep nozems ging meedoen met de demonstraties, enkel en alleen met de bedoeling om de politie te provoceren en om het tot straatgevechten te laten komen, waarvan dan de demonstrerende provo's en hun politieke sympathisanten het slachtoffer zouden worden. Ook de justitie, die ten opzichte van de provo's in toenemende mate als wrekende instantie optrad en daarbij haar eigen burgerlijklegalistische normen minachtte, werd door de provo's nooit op haar klassekarakter geanalyseerd. Daarom ontbrak het hun acties tegen deze on-rechtspraak aan een uniforme lijn. Hun protestacties bleven overwegend gekenmerkt door verontwaardiging, zonder echter de maatschappelijke oorzaken duidelijk te maken. Ook de documentatie van Louis Sinner 'Provoos en justitie'⁽⁵⁾, die indrukwekkende voorbeelden van een totaal geperverteerde burgerlijke rechtspraak geeft, is niet boven een theoretische vage kritiek op de functie van de rechtspraak uitgekomen. De hier getrokken parallel tussen provo-processen en middeleeuwse heksenprocessen heeft misschien een aspect van deze rechtspraak belicht, dat echter niet veel bijgedragen heeft tot het zichzelf begrijpen van deze groep in de spiegel van de maatschappelijk gesanktioneerde instanties. Ook de simpele interpretatie, dat de justitie ertoe dient om de 'openbare orde' te garanderen komt niet toe aan een adequate analyse; omgekeerd had juist aangetoond moeten worden, dat de justitie als instrument voor de handhaving van klassebelangen juist dikwijls de verstoring van precies dezelfde orde op de koop toe neemt. Doordat de justitie het uitdelen van pamfletten, een volgens de nederlandse wet legale handeling, als een zwaar misdrijf veroordeelde op grond van weinig steekhoudende argumenten van de officier van justitie, zette zij een eskalatie in en riskeerde zelfs tijdelijk een solidarisering van verontwaardigde burgers met provo. De eskalatie werd niet politiek door de provo's geleid, maar bleef steken in de aanzet tot een spontane solidarisering, zonder dat de provo's in staat waren geweest om algemene ontevredenheid om te zetten in een politieke praktijk, die gericht was op de ophef-

ving van de politiek economische oorzaken ervan.

Het politieke hoogtepunt in de geschiedenis van provo toont het duidelijkst hoe weinig de eskalatie van het protest en van de sociale onrust gebaseerd was op een gerichte politieke strategie. De opstand van de amsterdamse bouwvakarbeiders op 14 juni 1966, die uitliep op een met de parijse meidagen vergelijkbare revolte, was het resultaat van een volledig verkeerde reactie van de overheid op een vakbondskonflikt, dat met de provo's niets te maken had, namelijk een reactie die uitging van een directe konfrontatie van opstandige groepen met de ordehandhavende macht. Het optreden van de politie evenwel ten opzichte van de provo's heeft het uitbreken van de opstand mede veroorzaakt. Dat optreden had in de loop van het afgelopen jaar kwasi racistiese trekken aangenomen. Regelmatig kon men tijdens demonstraties of in gespannen situaties waarnemen, dat de politie niet meer 'doelmatig' opereerde, dat wil zeggen de - vermeende - schuldigen oppakte, maar dat zij een bijna biologies beeld van de tegenstander voor ogen had: wie witte jeans (naast het witte jack het kledingstuk waaraan de provo's de voorkeur gaven; ook de provo-objekten heetten 'witte plannen') of lange haren droeg, werd bij de eerste de beste gelegenheid door de politie in elkaar geknuppeld, onverschillig of hij aan een of andere demonstratie deelnam of niet. (Vaak waren de auteurs getuige van de volgende taferelen: De politie houdt een happening in het oog of een demonstratie. Nieuwsgierige toeschouwers drommen bijeen, waaronder individuen, die overeenkomen met het beeld dat de politie van de tegenstander heeft. De politie keert zich van de demonstratie af en slaat als een dolle in op de groep toeschouwers).

Niet de politieke inhoud van het konflikt heeft op de eerste plaats tot de gewelddadige konfrontatie tussen de politie en de amsterdamse bouwvakkers geleid, maar - indirect zoals bijna alles, wat in de omgeving van provo gebeurde - het vage beeld van de tegenstander, dat afgeleid was van het uiterlijk en de aktiviteit van de provo's. Het bouwvakkerskonflikt was oorspronkelijk een zuiver interne aangelegenheid van de vakbond. Bij de uitbetaling van de vakantiepremies moesten de bouwvakkers, die geen lid waren van de officiële sociaal-demokratiese vakbond, en voor het merendeel lid waren van de kommunistiese vakbond, de administratiekosten meebetalen met 2% van hun loon. Dit bedrag werd automaties ingehouden en zou uitsluitend ten goede komen aan het burokratiese apparaat van de sociaal-demokratiese vakbond. De oploop van ontevreden arbeiders voor de buroos van uitbetaling kon door de politie niet meer begrepen worden als een intern konflikt: sinds de demonstraties van de provo's was elke oploop voor haar een staatsgevaarlijke handeling geworden. Doordat zij probeerde de arbeiders

met groot geweld weg te dringen van de buroos van uitbetaling, provoeerde zij een tegenactie, die veel heftiger was dan de provo's zelf hadden kunnen presteren. In deze reactie kwam de haat van veel arbeiders tegen een politie te voorschijn, waardoor hun kinderen - soms ook provo's - al eerder in elkaar geslagen waren. Meerdere malen kon men in de juni-opstand van arbeiders horen, dat een politie die arbeiderskinderen slaat, in elkaar geslagen moet worden. Deze overtuiging heeft helaas niet geleid tot solidarisering van de provo's met de arbeiders. De remming in de solidarisering tussen provo en arbeiders op het moment dat beide groepen onderwerp waren van politieterror, werd eigenlijk vooral veroorzaakt door de Marcusiaanse provotheorie over de arbeider als 'klootjesvolk'.

Roel van Duyn zag, evenals Marcuse, de negatie van de bestaande maatschappij niet meer in de arbeidersklasse die naar zijn mening volkomen geïntegreerd in deze konsumptiemaatschappij tot de sterkste verdediger van die maatschappij zou zijn geworden. De arbeiders werden daarmee geproklameerd tot de vijand van het 'provotariaat'.

De elitaire minachting voor het 'klootjesvolk', die sprak uit de provotheorieën, werd door de arbeiders terecht begrepen als de zoveelste burgerlijke manoeuvre hen als minderwaardig af te schilderen. Dat de arbeiders er weinig voor voelden werkelijk op te komen ter verdediging van provo, op het moment dat provo blootgesteld werd aan politieterror, werd daarmee het door provo zelf veroorzaakte 'bewijs' dat arbeiders niet meer 'revolutionair' zouden zijn.

Naar buiten toe is de opstand, die eigenlijk een zaak van de arbeiders en de met hen solidaire bevolking was, afgeschilderd als een direkt door de provo's geïnspireerde actie. Het ging daarbij niet alleen om een truc van de heersende klasse, hoewel die snel begreep, dat een propagandistische identifikatie van de opstand met de vooral in kleinburgerlijke bevolkingslagen nog gehate 'langharige werkschuwe elementen' de opstand kon indammen en daardoor snel verlammen. Vooral echter was het bewustzijn van de nederlandse bourgeoisie door de politiek betrekkelijk onschuldige activiteiten van de provo's zo in verwarring gebracht, dat zij in elke politieke beweging buiten het ritueel van nutteloze parlementaire debatten een door de provo's op touw gezette samenzwering meende te bespeuren. Daaruit blijkt, dat een verwarring van het burgerlijk bewustzijn en zelfopvatting kan omslaan in repressieve maatregelen, die zo hard zijn, als ging het om de verdediging van de direkte economische belangen van de bourgeoisie.

De provo's hebben zich volstrekt niet gesolidariseerd met de vakbondseisen van de arbeiders, om op die basis te vechten tegen de repressieve maatregelen van de politie. Ze zagen de

bouwvakkers enkel als nieuwe slachtoffers van de willekeur van de politie. De opstand, die Amsterdam twee dagen lang in een slagveld veranderde, leek slechts naar buiten toe een gekoördineerde aktie van verschillende groepen te zijn. In werkelijkheid opereerden arbeiders en provo's gescheiden. De scheiding werd programmaties vanaf het ogenblik, dat het rechts-reaktionaire blad De Telegraaf een fascistoïde hetzekampagne tegen de 'onruststokers' begon⁽⁶⁾, die in de geschiedenis van de nederlandse pers ongeëvenaard is, waarin zij het verschil tussen de politieke eisen van de arbeiders en de motieven van de provo's bewust versluisde. Dat leidde ertoe, dat de arbeiders zich distancieerden van de provo's, om zelf niet in diskrediet te raken. Bij de bestorming op het gebouw van De Telegraaf, waarbij overigens dezelfde taktieken toegepast werden als later bij het gebouw van Springer in Berlijn (het saboteren van de verspreiding van de nieuwe hetze-edities, omsingeling, het isoleren van de redaktie van de straat, enz.) ageerden arbeiders en provo's in ieder geval nog gezamenlijk, hoewel het initiatief bij de arbeiders lag⁽⁷⁾.

Het is tekenend voor dit hoogtepunt van politieke aktiviteit in het provo-tijdperk, dat de arbeiders en de CPN ten opzichte van de provo's even allegiesene normen van vijandigheid ontwikkelden, als de burgerlijke en ekstreem rechtse lagen van de bevolking.

De konsekwentie daarvan was dat de studenten die de oorzaken van het konflikt veel duidelijker ingezien hadden dan de provo's, door de spreekbuis der arbeiders, de kommunistiese krant De Waarheid, bruusk en onverzoenlijk afgewezen werden, omdat dit blad ondertussen de hele jeugd was gaan verdenken van anarchistiese ideeën. De parallel met de redaktie van de Humanité in mei 1968 ligt voor de hand⁽⁸⁾. Afgevaardigden van de ASVA, die op de avond van 14 juni naar het stakingscomité gingen, om hulp en solidariteit aan te bieden, werden zonder opgave van redenen geweigerd. Daarmee had de CPN de kans verkeken om de tot dan toe beperkte opstand onder haar organisatoriese kontrole te brengen en zo uit te breiden tot een algemene opstand. De revolte, die op grond van de door het politieoptreden eksplosief geladen sfeer in de stad niet kon uitblijven, liep dan ook op 15 juni uit in een komplette chaos: alle groepen opereerden los van elkaar, maar toch op dezelfde plaats: arbeiders, provo's en studenten. In de loop van de dag werd de stad door Rijkspolitie bezet, en werden de onlusten in betrekkelijk korte tijd neergeslagen.

Tekenend voor de verdere ontwikkeling is het feit dat de provogroep niet in staat was om zich na deze zeer belangrijke politieke gebeurtenis voldoende te politiseren, om de sociale spanningen om te zetten in politieke aktie. Sinds de juni-opstand

was het op zijn laatst duidelijk, dat de provoplannen niets meer dan onschuldige hervormingsprogramma's waren, die het systeem geenszins in twijfel konden trekken. De juni-opstand heeft feitelijk: het organisatorische en politieke verval van provo ingeleid.

Op de eerste plaats was hij gewelddadiger verlopen dan alle voorgaande provo-acties. In de tweede plaats is het provo niet gelukt om zichzelf door middel van de gebeurtenissen van 14 juni politiek te definiëren. Reeds in de loop van de herfst 1966 kon men zien, hoe de ideologische en organisatorische verwarring het uitwendige beeld van de groep begon te bepalen: de samenhang ervan werd losser en de afzonderlijke tendenzen begonnen los van elkaar acties door te zetten. De grootscheepse Vietnamacties van dezelfde herfst waren niet gebaseerd op een politisering van de provo's. Ze werden voor het grootste deel door de in toenemende mate politiek bewust wordende studenten en door andere politieke organisaties georganiseerd. Weliswaar hebben de provo's actief eraan deelgenomen, maar hun rol van politieke voorhoede van de jeugd hadden zij moeten afstaan aan andere groepen, voornamelijk aan de Studentenvakbeweging (SVB), die vergelijkbaar is met de Duitse SDS, en de Socialistische Jeugd (SJ).

Terwijl de studenten zich, door middel van de gebeurtenissen in de Vietnamese oorlog, begonnen te politiseren en - evenals in de USA of Westduitsland - de algemene maatschappelijke samenhang ontdekten van de politieke verhoudingen van het land en die op de eigen universiteit, en terwijl hun kritiek en hun acties zich steeds meer richtten tegen de totaliteit van het systeem, begon provo een reformistische koers te varen, waarop reeds lang vooruitgelopen was in de theoretische geschriften van de meer prominente provo-ideologen. Terwijl de studenten de straat opgingen, deed provo - in de zomer van 1966 - mee aan de gemeenteraadsverkiezingen. De provo-revisionist⁽⁹⁾ Duco van Weerlee heeft de deelname aan de verkiezingen reformistisch verdedigd⁽¹⁰⁾: 'Men weet wie wij zijn en wat wij willen, waarom zouden wij de Amsterdammers de kans onthouden hun belangen door ons te laten behartigen?... Door zich buiten de kieswet te plaatsen en niet mee te doen aan de verkiezingen op kommune-nivo zou Provo de kans missen de wijze waarop de democratie tot nu toe werkt van binnenuit te verbeteren....' 'Provo pretendeert minder de partij van morgen te zijn...dan een bijdrage te leveren tot het verlevendigen en daardoor democratiseren van de politieke vertegenwoordiging. Wij zullen kritiseren, onthullen en suggesties doen die de grote broers en broeders' - bedoeld zijn de grote partijen - 'mogen overnemen en uitwerken. Dat is dan weer goed geregeld.'

Tegenover dit dokument van politieke onbeduidenheid stond een

motief, dat door een andere provogroep naar voren werd gebracht: de deelname van provo aan de gemeenteraadsverkiezingen werd als een soort van politieke happening opgevat. De verkiezingsleus was ‘Stem Provo - kèjje lachen’. Geen van de twee motieven verbergt echter het duidelijk gebrek aan politiek bewustzijn. Zo is het ook niet in het minst te verwonderen, dat de met nog altijd 16.000 stemmen gekozen provo-afgevaardigde Bernhard de Vries, in de amsterdamse gemeenteraad niet is gepresteerd heeft, afgezien van de produktie van een paar middelmatige grappen. Het is hem (of zijn opvolger Luud Schimmelpenninck) niet gelukt om in het parlement politieke projekten van de provo's door te zetten, en evenmin heeft hij geprobeerd het altijd nog niet geringe aantal met provo sympathiserende kiezers buiten het parlement te konsolideren, vanuit het inzicht dat het door hem geaksepteerde parlementaire systeem het doorvoeren van zulke plannen objektief onmogelijk maakten.

Provo reageerde op de radikalisering buiten haar met aanpassing en versplintering. In het voorjaar van 1967 hadden zich de verschillende stromingen, waaruit de groep eens ontstaan was, weer van elkaar geïsoleerd. De provo's (slechts enkele) die door de beweging politiek geradikaliseerd waren, werkten mee in de SVB of in de Socialistiese Jeugd. De groep rond Jasper Grootveld hield happening-achtige bijeenkomsten, die bedoeld waren als diskussieforum, maar toch zonder uitzondering uitliepen op mystieke plechtigheden, waarvan het chaotiese verloop elke politieke diskussie of bewustwording van de deelnemers verhinderde. Hans Tuynman en zijn aanhangers gingen weer aan de hasj, Roel van Duyn en Rob Stolk bedreven nog een tijdje ‘ondergrondse aktiviteiten’ en Bernhard de Vries ging film spelen. Toen herfst 1967 op een grote meeting in het amsterdamse Vondelpark besloten werd om provo op te heffen, was in feite de beweging allang uit elkaar gevallen, politiek irrelevant en pure folklore geworden. De aanhangers van ‘provoludens’ gingen op in de hippie-beweging en lieten zich door de politieke autoriteiten kortweg opruimen in twee grote hippie-centra, waar ze, ongestoord, nasj mochten roken en herdersfluit spelen.

Het snelle verval van provo, de breukloze integratie, het uiteindelijk opgaan in de bestaande maatschappelijke orde en in de heersende ideologie ervan zijn reeds voorgegeven in de theoretiese premissen van de beweging: niet alleen door de opvallende afkeer van een analyse van de ekonomiese en politieke toestand, waardoor de geschriften van provo voortdurend gekenmerkt worden, maar ook door het feit dat provo nooit de voorwaarden van haar eigen ideologiese posities is duidelijk geworden. De vage anarcho-pacifistiese houding, die daarvan het re-

sultaat was, heeft de mogelijke aanzetten tot een niet-integratieve praktijk van het begin af aan niet benut. Noch van Duyn, noch Rob Stolk, of zelfs Jasper Grootveld hebben de politieke vraag kunnen beantwoorden, die elke beweging met anarchistiese trekken zich moet stellen: hoe moeten de bestaande machtsverhoudingen ten val gebracht worden, wanneer degenen die de omwenteling tot stand willen brengen, reeds in hun eigen politieke praktijk uitgaan van de afbraak van elke vorm van politieke autoriteit? Hoewel veel provo's zich beslist bewust waren van zwakte van Bakoenin's antwoord op deze vraag, praktiseerden zij - in plaats van over de vraag zelf na te denken - de facto de oplossing van Bakoenin: zij vatten zichzelf als elitaire groep op. De leiders deden dit wel niet expliciet, maar werden tot die praktijk gedwongen door hun onvermogen om de provo's politiek bewust te maken en hen aan te zetten tot zelfstandige politiek gedisciplineerde praktijk. Bijvoorbeeld hun overtuiging, dat de politie zich laat omfunktioneren, als men maar lief voor haar is (de leus was: 'Wees lief voor de politie', de konklusie ervan: 'oom agent'), was niets anders dan de uitdrukking van onmacht en hun ontbrekende wil om de koördinaten van het bestaande systeem te doorbreken. Er is in de geschiedenis van provo geen enkel voorbeeld van de ontwikkeling van een aktievorm, die een principiële verandering ten doel had. Integendeel: het ontbreken van vastbeslotenheid een politieke strijd aan te gaan, kwam telkens tot uitdrukking in reformistische programma's, die slechts ogenschijnlijk radikaal waren.

In het geval van de politie zag het programma er zo uit: "De politie moet weer Uw vriend worden, een bobby, een sociaal werker met snoepjes en pleisters in zijn zak"⁽¹¹⁾. Het wordt "weer" veronderstelt naïef, dat de politie ooit die functies ge gehad zou hebben. Het witte kippenplan⁽¹²⁾ behelst de ontwapening van de politie, zoals in Engeland al is gebeurd. De politie moet niet alleen bij happenings en demonstraties, maar altijd onze beste kameraad zijn. In plaats van blauw uniform en gummistok zal hij een wit uniform met witte blikken trommel krijgen, waarin lucifers zitten voor passanten die een sigaretje willen roken, kondooms voor minderjarigen en kippeboutjes voor hongerige voorbijgangers⁽¹³⁾. Deze eisen zijn niet alleen volledig ondoordacht (bijvoorbeeld dat aangenomen wordt dat de engelse politie geen repressieve functie heeft, enkel omdat zij onbewapend is), en zij zijn niet alleen naïef en infantiel (de kondooms uitdelende agent zou het bestaan van de politie volkomen overbodig maken), maar zij verraden ook een niet geringe mate van aanpassing, die voortkomt uit angst. Het beeld van de politieagent, dat naar voren komt in de hervormingsplannen van provo, is voor alles het beeld van een machteloos gemaakte agent die de reformisten niet meer kan

slaan. De functies, die hem daarnaast toebedeeld worden, versluieren eigenlijk de kern van de zaak: de wensdroom nogmaals van de provo's, dat de maatschappij zich geweldloos laat veranderen, door lief zijn en overreding. Dat houdt de opvatting in, dat deze maatschappij dan reeds humaner is, wanneer een paar instituties ervan een vriendelijk gezicht laten zien, evenals of een kankerpatiënt genezen kan worden door hem naar de kapper te sturen.

Dit soort ideeën wortelen niet in de laatste plaats in een nederlandse traditie. De nederlandse bourgeoisie is eens ooit geslaagd in haar politieke emancipatie en haar relatief evenwichtige welstand was minder gebaseerd op de uitbuiting van de eigen arbeidende klasse dan op die van de koloniën; daarom zijn de nederlandse klassenstructuur en sociale spanningen theoreties nooit zo duidelijk gereflekteerd als in de grote buurlanden. Debevrijdingsbewegingen in de koloniën zijn een zeer belangrijk aspekt van de klassenstrijd in Nederland. Gelijktijdig met de emancipatie van het moederland⁽¹⁴⁾, zullen de sociale tegenstellingen in Nederland zelf duidelijker tot uitdrukking komen. Hoewel in verschillende artikelen van provo-publicaties acht geslagen is op de economiese verhouding tussen Nederland en de koloniën en op de functie van de nederlandse industrie en de uitbuiting van de Derde Wereld, zijn de daaruit te trekken maatschappelijke en politieke konsekwenties niet opgenomen in de provo-plannen. Die berusten voor het grootste deel op de schijnvrede in het moederland.

De geestelijke traditie, waarop provo zich nadrukkelijk beriep, is dan ook gekenmerkt door een utopies-irreëel mysticisme, zoals dat vaak kleeft aan in Nederland ontwikkelde concepties van een toekomstige maatschappij. Deze ontwerpen hebben een gemeenschappelijke trek: ze slaan allemaal de fase over van de sociale emancipatie en de klassenstrijd, die vooraf zouden moeten gaan aan hun eigen verwerkelijking, en zij beelden hun maatschappelijke Utopia uit, zonder enige konkretisering, in het luchtledige van theoretiese theorie. Dat geldt voor de twee belangrijkste ontwerpen, die opgenomen zijn in de provo-ideologie, namelijk Huizinga's homo-ludens-ideologie en het ontwerp van een 'nieuw Babylon' van Constant Nieuwenhuis. Aan beiden ligt de idee van een maatschappelijke organisatie ten grondslag, waarin de individuen zonder enige kontra diktie geheel geïntegreerd zijn. Zij bevatten beide een fascistoïde moment, omdat ze op de eerste plaats niet de maatschappelijke conflicten reflekteren, die voorafgaan aan hun eigen verwerkelijking (en omdat zij alleen maar met nadruk dekreteren dat die er niet zijn), en omdat ze op de tweede plaats de totale konfliktloosheid ontwerpen als een toestand, die eerst

nog door het ontworpen systeem afgedwongen moet worden. De herleving van provo anno 1970 in Oranje Vrijstaat en Sabotagenota zijn daarvan de meest recente onthutsende bewijzen.

De provo's zijn in de val van de homo-ludens-theorie gelopen, hoewel het niet ontbroken x heeft aan kritiese verwijzingen naar de fatale konsekwenties daarvan, die deze ideologie in de duitse jeugdbeweging aan het daglicht bracht. De formuleringen in de theoretiese teksten verraden dan ook een verbijsterend gebrek aan reflektie: 'Men moet jonge mensen de gelegenheid geven om hun natuurlijke en gezonde agressiviteit te sublimeren en uit te leven in de kollektieve creativiteit - de happening.

Een ander punt is onze wil tot kommunikatie. Provo blijft het geestelijke klimaat bevorderen waarin de mens zich kan ontdoen van zijn levensbeschouwelijke schil, omdat die schil de kommunikatie maar in de weg staat. Bedoeld is hier: kommunikatie van persoonlijkheden onderling, die door de verstikkende levensbeschouwelijke schil vaak onmogelijk gemaakt werd, alle oekumeniese spelen (copyright PC)⁽¹⁵⁾ ten spijt. Er is maar een levensbeschouwing en dat is géén levensbeschouwing⁽¹⁶⁾. Al het andere is schijn en werkt groepsvorming en dus bevoogding in de hand. Een machtig middel tot reklamevrije kommunikatie is de happening. Het hoeft geen betoog dat provo het recht van happening gewaarborgd wil zien. Om de niet-happeners niet te diskrimineren, wil provo hen in de gelegenheid stellen in het Vondelpark te... kommuniseren middels zeepkistredevoeringen, zoals bijvoorbeeld in het Londense Hydepark gebeurt. Zeepkistsprekers en -luisteraars krijgen dan het participatie-idee, het idee dat ze bij hun eigen bestuur betrokken zijn, omdat ze er immers vrij over praten⁽¹⁷⁾.

Het is verbijsterend, wat in dit plan van een buitenparlementaire kletsruimte gepropageerd wordt aan sociaal-demokratiese en andere geestelijke warboel. Toch hebben zulke teksten aanzienlijk bijgedragen tot de zelfopvatting van provo. Onder het voorwendsel van sociale vernieuwing wordt de aandacht afgeleid van de maatschappelijke problemen. Dit recept leidt rechtstreeks tot het isolement van oppositionele minderheden. Juist daarop hebben de bestaande maatschappelijke systemen het zonder meer gemunt. Terwijl het model van het Hydepark nog uit een burgerlijke traditie stamt (zonderlingen moet men maar hun gang laten gaan), schrompelt in de daaruit afgeleide konsekwentie om de happening tot een plaats van sociale aktiviteit te maken, het maatschappelijk bewustzijn volledig ineen tot de ideologie van het louter handelen. De bewering dat door de happening kritiek naar voren wordt gebracht, die konkreet kan inwerken op het maatschappelijk systeem, is even naïef als het geloof dat door middel van 'geëngageerde kunst' of geleerde artikelen de wereld veranderd kan worden⁽¹⁸⁾. Provo heeft

zich van het begin af aan vastgepind op zulke Verlichting-achtige middelen om de wereld te verbeteren. Het begrip ‘onnutte creatie’ dat Van Duyn lanceerde, kenmerkt het einddoel van provo en heeft invloed uiteengevoerd op hun strategie. Van Duyn heeft eens geformuleerd: ‘Wanneer welvaart en autonomie doorzetten is de tijd rijp voor de mens zich te realiseren dat de opbouw van materiële welvaart slechts een middel was tot een doel. Welk doel? Het leven zelf; dat betekent voor de mens: de creatie...⁽¹⁹⁾’.

Het maatschappelijke ideaal van een mensheid, die nog slechts leeft omwille van het leven, en waarvan de handelingen ‘nutteloos’ zijn, moet in elk geval als reaktionair ontmaskerd worden. Het estheticisme, dat op de maatschappelijke structuur wordt toegepast, leidt tot een pre-marxisties maatschappijbegrip, dat zich op eschatologische voorstellingen oriënteert en daarmee het begrip van het histories proces desavoueert ten gunste van een van de fasen ervan. Het is kenmerkend geweest voor de ideologie van de provo's, dat zij de vorm van creativiteit, die kunst genoemd wordt, niet zagen als een moment van maatschappelijke vervreemding, als een ‘bijzondere produktiewijze’ (Marx) en haar daarom tot de inhoud maakten van toekomstige maatschappelijke activiteit. Daarin ligt iets verborgen van de zogenaamde ‘esthetisering van de politiek’, wat Benjamin als fascisties ontmaskerde. ‘De happening van nu is dus nog niet de onnutte creatie, die hij worden moet, maar hij is nogal functioneel als demonstratie’⁽²⁰⁾.

‘Alleen de ekonomies onnutte creatie, die niet langer het privilege van de kunstenaar mag zijn, kan ons redden uit de verveling en de dreigende massifikatie’⁽²¹⁾.

In zulke toekomstbeelden, die overal in de provo-teksten opduiken, ontbreekt vrijwel elke verwijzing naar de ekonomiese problemen. In de hele provo-literatuur komt geen enkele analyse voor - zij het nog zo summier - van de ekonomiese structuur van Nederland of van het kapitalisme, die uitgaat boven verontwaardigde deklaraties of zuiver toevallige statistieken. De hele beweging is hoe langer hoe meer wereldvreemd geworden: door de bovenbouw gedeeltelijk te veranderen dachten de provo's de ekonomiese basis revolutionair te veranderen; maar de bovenbouw was voor hen een verkeerde basis. Niet alleen de happening-kultus werd een autonome aangelegenheid (die zich aan het eind van de provo-tijd van de straat-akties afschermd), maar ook de overige provo-plannen hadden die ideologie-gelovigheid, die omslaat in een puur reformisme, dat het bestaande vriendelijk weet te rangschikken. Het is kenmerkend voor zonder uitzondering alle provo-plannen, dat ze een of ander afzonderlijk moment uit het gehele maatschappelijke verband willen vernieuwen en daarbij de reflectie op haar maatschappelijk geheel

uitsluiten. Dat kan aangetoond worden aan de hand van de belangrijkste plannen, die vermeld zijn in het boek van Van Weerlee.

Het bekendste plan is het ‘witte-fietsen-plan’ geweest. Het beoogde socialisering van het voornaamste verkeersmiddel in Amsterdam. Witgeverfde fietsen zouden in het gehele stadgebied ter beschikking van iedereen moeten staan, men zou ze overal kunnen pakken en laten staan; de in ongerede geraakte fietsen zouden door vriendelijke politieagenten naar werkplaatsen gebracht worden, waar ‘doe-het-zelvers en sleutelaars in het kader van de rekreatie de fietsen mogen verven en repareren’⁽²²⁾. Dit plan zou de status-symbolen van de employés-kultuur, de autoos, tegelijk met hun giftige uitlaatgassen uit de stad verbannen. Juist in het licht van deze bedoeling is het witte fietsen-plan echt naïef, omdat het - zoals alle provoplannen - de voorwaarden van de realisering ervan en de veranderingen in de economische basis, die voor de praktische doorvoering ervan noodzakelijk zijn, domweg buiten beschouwing laat. Om de burgers uit hun autoos te houden, zouden eerst ingrijpende veranderingen in hun levensomstandigheden en produktieverhoudingen nodig zijn; maar dat was de provoreformisten niet duidelijk. En om anderzijds de autoos in de steden te kunnen verbieden en hun bezitters te dwingen van fietsen gebruik te maken, zou allereerst het kapitalisme machteloos gemaakt moeten worden, dat beslist niet zonder slag of stoot zijn auto-industrie op de schroothoop zou laten gooien. Het provoplan tot opheffing van de woningnood deed nog naïefer aan: ‘De woningnood wordt onder andere bestreden door een wekelijks aan te vullen lijst van leegstaande woningen te publiceren’⁽²³⁾.

Dat de kapitalistische woningbouw en - in Nederland - de van elke visie gespeende huisvestingspolitiek de schuld zijn van de woningnood en niet het feit, dat een rij huizen leeg staat vanwege een slecht funktionerende burokratie, had de provo's tot het inzicht moeten brengen, dat de oorzaak van het kwaad ligt in de produktieverhoudingen, en pas daardoor in de praktijken van de woningburoos en makelaars, en niet omgekeerd. Andere eisen van provo's (‘witte schoorstenen’-tegen de luchtverontreiniging; ‘tegen de stadskern ontvolking’; ‘het witte seks-plan’; ‘ruimere seksuele voorlichting’; ‘ook 's nachts spaarzaam gemeentevervoer’; ‘de straat als speelruimte’; - voor de werkende bevolking zouden onder andere de musea open moeten zijn: ‘veel meer 's avonds open’; ‘het witte scholen-plan’; demokraties ingerichte studie- en diskussiegelegenheden) doen denken aan punten uit een sociaal-demokraties verkiezingsprogramma, dat zo is opgesteld, dat de realisering ervan van het begin af aan geen onderwerp van serieuze diskussie kan worden, omdat de scheiding van privé en publiek belang niet aangetast zal worden. -En

tenslotte de eis, dat het standbeeld van Gouverneur-Generaal Van Heutsz, dat ‘schandelijk monument van koloniaal militarisme’⁽²⁴⁾, gesloopt moest worden, verraadt het dilemma van de provo's en de beperktheid van hun ‘lieve revolutie’: om zo'n standbeeld op te ruimen, heeft men geen programma's en vergaderingen nodig, maar een kleine hoeveelheid explosieven is al voldoende.

De ideologie en het actieprogramma van de provo's zijn niet op de laatste plaats blijven steken in reformisme en anarchisme, dat de naam nauwelijks verdient; immers hun beweging is niet direkt ontstaan uit economies bepaalde conflicten-klassenstrijd of arbeidsconflicten-, maar uit daar weer van afgeleide momenten van het kapitalisme, dat door zijn slachtoffers allang gesanktionerd is, en waaraan die slachtoffers door de zegeningen ervan gebonden worden. Het afgeleide karakter van de provo-beweging komt tot uitdrukking in haar beperkte kritiek op niet minder afgeleide maatschappelijke verschijnselen, zoals de burgerlijke verveling of de rekwisieten van de cultuur-industrie. Op grond dáárvan ontstaken de provo's in woede, alsof die verschijnselen primair zijn en niet wortelden in de produktieverhoudingen.

De provo-beweging moest begrepen worden als een reactie op de vastgeroeste normen van het burgerlijk bestaan. Daarmee zijn haar grenzen opgelegd, die identiek zijn met die van het heersende maatschappelijke systeem. Als burgerlijk-anarchistische protestbeweging is provo nooit van plan geweest om de maatschappelijke verhoudingen omver te werpen, maar koesterde zij het plan om menselijke vrijheid te destilleren uit een betere rangschikking van die maatschappelijke verhoudingen. Het utopies concept van vrije creatieve mensen, die niet meer gedetermineerd zijn door de dwang om te produceren, wekt de indruk van een burgerlijke maatschappij die enkel van innerlijke kontradikties is bevrijd. Tegen het concept van het creatieve individu is minder in te brengen dan tegen de wereldvreemdheid van die gedachte. Het is de leidende provo-ideologen nooit duidelijk geworden, dat elk ontwerp van een toekomstige maatschappij slechts geformuleerd kan worden door middel van de theorie en praktijk van de emancipatie van de bestaande maatschappijvormen, en dat zo'n ontwerp dus niet eenvoudigweg gekoncipieerd moet worden als utopie om het dan achteraf te realiseren, maar dat het omgekeerd pas uitgewerkt wordt in de politieke praktijk zelf. Vandaar ook de ideologie van de economies onnutte produktie, die de bij uitstek geschikte bezigheid voor het bevrijde individu zou zijn: deze ideologie staat als een holle belofte tegenover het ongereflekteerde begrip van de produktie, die de provo's abstrakt en summier in zijn geheel bekritiseerden, zonder hem in zijn specifieke vorm te begrijpen als ver-

vreemde produktie.

Alle pogingen om de provo's van buitenaf te beïnvloeden, hebben de systeemimmanentie van provo niet kunnen doorbreken en de groep niet tot een revolutionaire zelforganisatie kunnen maken. De anarchistiese komponent van provo was nooit theoreties adekwaat geformuleerd, en was enkel de uitdrukking van het gebrek aan ideologiese en organisatoriese eenheid.

De schijnbare radikalisering van de provo's kwam nauwelijks tot stand op grond van het inzicht in de politieke en ekonomiese verhoudingen en in de brutale onderdrukking van de Derde Wereld door de westerse landen; zij was voortdurend alleen maar bepaald door de reaktie van de burgerlijke instanties op provoakties en blijft zodoende beperkt. Toen de provo's hun eerste witte fiets lanceerden, werd dit onschuldige symbool van de homo ludens meteen door de politie in beslag genomen, omdat de reaktionaire autoriteiten evenmin in staat waren een adekwate analyse te maken als de provo's. (Wellicht hebben de burgemeester en de politiechefs, gekonfronteerd met het witgelakte rijwiel, gevreesd, dat de daarin gematerialiseerde filosofie van een, van uitlaatgas bevrijde, fietsende burgerij het kapitalistiese systeem ten val zou kunnen brengen.) Het konflikt tussen provo en de politie berustte alleen maar op een misverstand.

Daarom besloten de provo's, die helemaal niet serieus van plan waren 'revolutionaire' ideeën door te zetten, snel met de politie te gaan onderhandelen, om haar de beweegredenen van de aktie uiteen te zetten⁽²⁵⁾. Het konflikt had, evenals alle andere, louter ideologiese en geen ekonomiese oorzaken. De van het calvinisme doordrenkte mentaliteit van de nederlandse groot-bourgeoisie nam direkt aanstoot aan het uiterlijk en akties van de provo's. Na de onderhandelingen met de politie bleef het rijwiel in beslag. Daardoor kwam het een paar dagen later tot nieuwe botsingen, waarbij de politie veel hardhandiger te werk ging.

Toch werd de werkelijke funktie van de politie de provo's niet duidelijk aan de hand van het mekanisme van reaktie en tegenreaktie, omdat zij het dubbele - bijna operette-achtige - misverstand niet begrepen, waarop het berustte. De provo's begrepen de politieke funktie van de politie noch aan de hand van de bouwvakkers-opstand, noch aan de hand van hun eigen onderdrukking. Daarom bleef het konflikt met de staatsmacht beperkt.

Ondanks de duidelijk beperkte voorwaarden en funktie van provo heeft deze beweging opvallende taktieken en een aanzienlijke hoeveelheid bijtende humor ontwikkeld. Hun dagelijks veranderende aktievormen ten opzichte van de politie en de burgers is ver boven provo uit van betekenis gebleven, evenals de vormen van ironies, kritiese propaganda, die vooral tot uiting zijn gekomen in affiches, cartoons en leuzen. Ongetwijfeld heeft de

originaliteit van deze vormen een zekere invloed uitgeoefend op de studentenbewegingen in andere landen, hoewel daaraan aanzienlijk meer politiek bewustzijn ten grondslag lag. Eerder dan de maatschappelijke plannen van de provo's, heeft de reactie van de heersende instanties op haar akties deze tot het uitgangspunt van politieke oppositionele bewegingen gemaakt: in de studentenbewegingen van Europa en Noord- en Zuid-Amerika.

Provo heeft zelf niet begrepen, maar toch duidelijk gemaakt, dat de ordehandhavende instanties van het kapitalisme reeds ten overstaan van onschuldige akties hun ware gezicht laten zien.

Op grond van het onvoldoende begrip, dat provo verkregen heeft van de maatschappelijke verhoudingen, en op grond van de daaruit volgende naïeve utopieën, die voornamelijk in het verleden uitmondten, is een tegenreactie van de kant van de machthebbers losgebarsten, die zo geborneerd was dat de toeschouwers van de nederlandse farce er in ieder geval toe bewogen werden om op te staan en zelf op de planken te springen.

Alleen als men de provo-beweging geïsoleerd beziet, komt men tot de konklusie, dat dit verschijnsel geïntegreerd was in de bestaande verhoudingen. Omdat zij echter - en de studentenopstanden van de laatste twee jaren hebben dat bewezen⁽²⁶⁾ - slechts begrepen moeten worden als een zeer beperkt moment in een veel verder reikende ontwikkeling, kan elke kritiek op haar er slechts toe dienen, om de tegenwoordig bestaande groepen van de revolutionaire oppositie te waarschuwen voor de fouten, die provo begaan heeft, waardoor ze gedoemd was te mislukken.

Deze analyse, die, met enkele later toegevoegde wijzigingen, werd geschreven in de zomer van 1969, heeft aan politieke betekenis gewonnen, nu in het voorjaar van 1970, vlak voor de nieuwe gemeenteraadsverkiezingen, provo ongewijzigd nieuw leven wordt ingeblazen.

Eindnoten:

- (1) Roel van Duyn was actief in de nederlandse 'ban-de-bom'-beweging. Omdat hij theoreties uitgegroeid was boven de spoedig tot ritueel versterde akties ervan, ging hij op zoek naar een 'revolutionair model', echter niet zonder pessimisme: elke poging om de laatburgerlijk-kapitalistische maatschappij te revolutioneren leek hem enkel een 'dans op het zinkende schip'. Deze overtuiging heeft wellicht veel ludieke provo-akties bepaald, Van Duyn had ergens gelezen dat een folkloristies figuur een doorslaggevende rol kan spelen in een stad-revolte. Dat heeft hem ertoe aangezet om met Grootveld contact op te nemen.
- (2) Het huwelijk werd in Amsterdam - en niet in de regeringszetel Den Haag - gevierd, omdat Beatrix, in strijd met elk gezond verstand en alle adviezen, haar wil doordreef, om zich te laten gelden in de stad, waarvan de republikeinse reputatie berucht is.
- (3) Oranje is de kleur van de nederlandse royalisten.
- (4) Minister van economiese zaken Den Uyl en ministar van justitie Samkalden ('incognito', met zonnebril) (allebei sociaal-demokraten in een koalitieregering) bezochten de tentoonstelling kort na de opening, zonder zich er echter over uit te laten. Minister van binnenlandse zaken Beernink (in hoogste instantie verantwoordelijk voor de politie) gaf in antwoord op vragen in

het parlement zeer vaag toe dat er iets ontbroken x heeft aan de 'korrektheid' van enige agenten. Disciplinaire maatregelen tegen enige (waarschijnlijk drie) politieagenten zijn nooit in het openbaar bekend gemaakt.

- (5) Louis Sinner, *Provo's en Justitie*, Uitgeverij De Bezige Bij, Amsterdam 1966.
- (6) De Telegraaf, met een oplage van meer dan een half miljoen, is het grootste dagblad van Nederland. De huidige - en voor de hetzekampagnes tegen provo verantwoordelijke - hoofdredacteur was gedurende de duitse bezetting redakteur buitenland van deze zeer nazi-gezinde krant, die na de oorlog een paar jaar verboden was. Tegen deze historische achtergrond moet men deze krant bekijken, die in de provo-tijd vaak ronduit en doelgericht een pogrom-stemming verspreid heeft onder de bevolking, op een niveau dat gelijk was aan dat van de Völkische Beobachter.
- (7) De arbeiders hadden alle reden om in woede uit te barsten. Tijdens de demonstratie voor het vakbondsgebouw, waar de vakantiegelden werden uitbetaald werd de arbeider Weggelaar door de politie dodelijk gewond - niet door een steen, die door de demonstranten zelf gegooid was, zoals De Telegraaf in haar eerste editie loog.
- (8) De CPN heeft echter haar houding ten opzichte van de studenten aan een diepgaande analyse onderworpen, die niet zonder gevolgen is gebleven voor de houding van de partij ten opzichte van de latere politieke acties van de studenten. Toen de amsterdamse studenten in mei 1969 het 'Maagdenhuis', het gebouw van het beheersapparaat van de universiteit, bezetten, ondersteunde de partijkrant De Waarheid de politieke eisen van de studenten.
- (9) Prof. W. van Beekhuizen heeft deze titel verleend aan Van Weerlee.
- (10) Duco van Weerlee, *Wat de provo's willen*, De Bezige Bij, Amsterdam 1966, p. 36.
- (11) Van Weerlee, t.a.p. pag. 38.
- (12) In de volksmond worden politieagenten kippen genoemd
- (13) Bernhard de Vries, *Provo van binnenuit*. In: *Provo - kanttekeningen bij een deelverschijnsel*, Polak en Van Gennep, Amsterdam 1966, pag. 28.
- (14) Deze emancipatie heeft zich nog lang niet voltrokken, ook niet in de formeel onafhankelijke, maar toch ekonomies aan het moederland uitgeleverde koloniën. De opstand op de Nederlandse Antillen in mei 1969 is daarvan een eklatant bewijs. Hij kwam voort uit de spanningen, die veroorzaakt waren door de niet onderling op elkaar afgestemde uitbuitingspolitiek van twee nederlandse zusterondernemingen.
- (15) Deze toespeling op de kommunistiese partij verraadt de totale politieke onwetendheid van de auteur van dit citaat, Bernhard de Vries.
- (16) Hoewel in het nederlands het woord 'wereldbeschouwing' volkomen in zwang is, besloot De Vries het nog lulliger woord 'levensbeschouwing' te gebruiken.
- (17) Bernhard de Vries, t.a.p. pag. 28.
- (18) Vergelijk Konrad Boehmer, *Reihe oder Pop?* In: *Diskus 1/1967*, 17. jrg., pag. 16.
- (19) Geciteerd uit Van Weerlee, t.a.p. pag. 16.
- (20) Van Weerlee, t.a.p. pag. 17.
- (21) Ibidem, pag. 16.
- (22) De Vries, t.a.p. pag. 28.
- (23) Van Weerlee, t.a.p. pag. 38.
- (24) Ibidem, pag. 39.
- (25) Harry Mulisch heeft in zijn 'Bericht aan de Rattenkoning' (Uitgeverij De Bezige Bij, Amsterdam 1967, pag. 98 e.v.) - dat een theoretisch onbeduidende en wat de feiten betreft onnauwkeurige kroniek is van provo - de door Van Duyn en Grootveld gevoerde onderhandelingen met de politie scherp veroordeeld als bevoogding van de provo's door hun 'regenten'.
- (26) De bezetting van het 'Maagdenhuis' door de studenten laat zien dat de overheid en de justitie niets geleerd hebben van provo: hun repressieve technieken zijn dezelfde gebleven, en de gerechtelijke vonnissen kunnen slechts begrepen worden als wraak van een klassejustitie.

Sabotagenota

Nota aan de Gemeenteraad van Amsterdam inzake het publieke onderwijs van sabotage en andere niet-militaire verzetsvormen oftewel democratie als afschrikingswapen.

‘Voordat wij de verschijnselen van de explosie nader bespreken, eerst iets over de gevaren van de atoombom in het algemeen. In de naaste omgeving van het explosiepunt bestaan geen overlevingskansen; daar wordt alles vernietigd. Dan komt er een zone, waarin alles onherstelbaar beschadigd wordt, en waar u er alleen het leven af zou brengen, als u goed gedekt was.

Daarop volgt een gebied, waar wel zware, maar niet onherstelbare vernielingen zijn aangericht en de kans op ernstige persoonlijke ongevallen sterk is verminderd.’

‘Misschien vraagt u zich af: waarom zegt men niets over waterstofbommen? Zeer juist opgemerkt en wij haasten ons dan ook u te antwoorden.

De waterstofbom (of H-bom) verwachten wij in ons land niet: eenvoudig niet, omdat de tegenstander hier met A-bommen al meer dan genoeg kapot kan maken en A-bommen veel goedkoper en talrijker zijn. De H-bommen zal de tegenstander reserveren voor zeer grote doelen buiten ons land. Denkt u intussen niet, dat u er daarmee van af bent. Wij houden wel rekening met de mogelijkheid, dat ze in een buurland tot ontploffing komen, en onverschillig of dat Duitsland, Engeland of Frankrijk is, zullen ze ons moeilijkheden genoeg kunnen bezorgen.’

(citaten uit: ‘Toelichting op de wenken voor de bescherming van uw gezin en uzelf’, een uitgave van de dienst Bescherming Bevolking.)

Omscholing van de B.B.

De dienst Bescherming Bevolking is niet in staat onze veiligheid in tijd van oorlog te garanderen. Tegen calamiteiten zoals het gebruik van atoomwapens, waterstofbommen, chemische of bacteriologische wapens (waaraan in bovenstaande brochures gemakshalve geen enkele aandacht geschonken is) is geen dienst ter wereld opgewassen.

De catastrofale verliezen aan mensenlevens, goederen en organisatorische apparaten zullen een chaos doen ontstaan, die, mede door de totale geestelijke ontreding die zal optreden, hoogst waarschijnlijk het einde van onze cultuur zal betekenen. De film 'The war game' (enige jaren geleden te zien in de Amsterdamse Cineac) illustreerde dit alles op macabere wijze.

Uit het simpele bestaan van de B.B. blijkt dat men zelfs van de kant van de autoriteiten erkent dat ook het leger niet in staat geacht kan worden voor leven en veiligheid van de burgerbevolking borg te staan. Zoals in elke oorlog zal het leger integendeel juist oorzaak zijn van de desastreuze situatie waarin de bevolking zich bevindt. Immers, terwijl het de 'vijandelijke' bevolking rechtstreeks naar het leven staat is het goeddeels de bestaansreden van het vijandelijke leger. Bovendien vormt het een doelwit voor vijandelijke militaire operaties, die het in tijd van oorlog uitlokt. Aangezien de combinatie leger - B.B. dus niet alleen een potentiële oorzaak van oorlog is maar tevens volkomen ongeschikt in geval van oorlog de bevolking te beschermen, moet een alternatief voor deze combinatie gevonden worden.

Zoals uit de recente geschiedenis van landen als Algerije en Vietnam blijkt wordt een dergelijk alternatief geboden door de guerilla-oorlogvoering. Moderne legers, uitgerust met superieure middelen bleken daar niet of nauwelijks in staat het verzet van een primitieve maar desperate bevolking te onderdrukken. Door recente Nederlandse publikaties is de aandacht gevestigd op de mogelijkheden van vrijwel geweldloos maar in elk geval niet-militair verzet door massale sabotage, spionage, pseudo-kollaboratie etc.

Ik noem de mémoires van de heer F. Weinreb: 'Collaboratie en verzet 1940-1945, een poging tot ontmythologisering' en de interview met de biologie-leraar R. Kater (o.m. in het tijdschrift 'Accent' van 29 november 1969, dat in de leeskamer voor de raadsleden ter visie zal gelegd worden.) Het is het niet-militaire, zo mogelijk geweldloze guerilla-verzet waarop de indiener van deze nota de aandacht wil vestigen, in dier voege, dat hij voorstelt de bevolking van Amsterdam daarop voor te bereiden.

De B.B., afdeling Amsterdam, is de meest geëigende organisatie om deze voorbereiding ter hand te nemen. Zij dient zo snel mogelijk omgeschoold te worden door psychologen, polemologen en guerilladeskundigen als de reeds genoemde auteurs om deze taak ter hand te kunnen nemen. Tot op zekere hoogte kan onze eigen nationale ervaring van het ondergrondse verzet tegen de Duitse bezetting als lesmateriaal dienen. Tot op zekere hoogte, omdat het verzet in de toekomst massaal, bijkans unaniem zal moeten zijn. Een eventuele bezetter zal zich in Amsterdam onmogelijk staande kunnen houden wanneer onze stad bewoond wordt door 830.000 saboteurs, spionnen, pseudo-kollaborateurs en andere illegale werkers.

Taken van de nieuwe B.B.

Zulk een vernieuwde en omgeschoolde Bescherming Bevolking moet zich ten doel stellen:

1. Het publieke onderwijs van sabotage en andere niet-militaire verzetsvormen.

De B.B., waarvan ook psychologen, polemologen, filosofen, leraren, onderwijzers, sociale werkers en journalisten op part time-basis deel zullen moeten uitmaken, moet d.m.v. cursussen in de wijkcentra, de commandoposten van de B.B. de scholen en universiteiten en gemeentelijke publiciteitsorganen (te denken valt ook aan 'De Echo' en het 'Wierings Weekblad') de bevolking een maximum aan informatie verschaffen aangaande de wijze waarop militaire apparaten vernietigd of onhanteerbaar gemaakt kunnen worden (De hoofdcommandopost van de B.B. onder de Jan van Eijckstraat moet veranderd worden in een voorlichtingshoofdkwartier).

Te dien einde moet de B.B. de Amsterdammers vertrouwd maken met:

a) sabotage-technieken zoals het verstoren van communicatie-systeem, het onklaar maken van machines, het aanrichten van administratieve wanorde. De Amsterdammers moet geleerd worden hoe de telefoon voor de bezetter onbruikbaar gemaakt kan worden door het bezet houden van de lijnen door opbel-campagnes, het verkeerd doorbinden van telefoons of het doorsnijden van kabels. De Amsterdammers moet geleerd worden hoe PTT en transportmiddelen voor hem onbruikbaar te maken door het ontvreemden van poststukken, het verkeerd bezorgen daarvan, het veranderen van de naamborden van de straten, het verkeerd laten rijden van treinen, het opblazen van bruggen, rails en militaire objecten.

Zij moeten geleerd worden hoe benzinetanks te vernietigen door er poedersuiker in te doen, zand in geweren en draaiende onderdelen van motoren te doen waardoor zij snel verslijten, hoe rubberoplosmiddelen zoals toluol en benzol in spuitbuisjes op druk te brengen en in banden van vijandelijke voertuigen te doen, hoe hoge druk-ketels verkeerd af te stellen, elektrische centrales te laten kortsluiten.

Belangrijk is het bewerkstelligen van administratieve wanorde door het verkeerd nummeren, laten wegraken, verkeerd opbergen, vernietigen etc. van archieven en bescheiden. Bevolkingsregisters verdienen in dit verband bijzondere zorg. Aanwijzingen van de zijde van de vijand moeten zoveel mogelijk verkeerd opgevolgd worden.

In het algemeen geldt dat ieder op het gebied van zijn eigen beroep de meest effectieve sabotage-daden lere zodat hij onder het mom van kollaboratie volledig vakbekwaam zijn bevrijdingswerk kan verrichten.

b) spionage. Pseudo-kollaborateurs moeten op alle gebieden waarop zij beroepshalve werkzaam zijn gegevens verzamelen en doorgeven aan

c) een illegale pers. Om deze een zo algemeen mogelijke verspreiding te geven verdient het aanbeveling de mensen in grote getale op de hoogte te stellen met het functioneren van eenvoudige vermenigvuldigingstechnieken zoals die van stencil-machines en off-set persen. Ook distributie-methodes moeten worden voorbereid die niet of bijna niet door de vijand onderschept kunnen worden.

d) fantasieën die de vijand als werkelijkheid worden voorgehouden en op een dwaalspoor brengen. Met het oog hierop kan het genoemde werk van F. Weinreb als studiemateriaal worden aanbevolen.

e) het chanteren van de vijand, sabotage en spionage door middel van pseudo-erotiek. In het bijzonder onze meisjes en vrouwen moeten de mogelijkheden voorgehouden worden die verleidings-technieken bieden met dit subversieve doel. Niet te verwaarlozen is bovendien de mogelijkheid dat vijandelijke militairen onder invloed van een geliefde tot desertie kunnen worden bewogen of in het algemeen tot andere gedachten kunnen worden gebracht. In noodgevallen kan het doden van pseudo-geliefden noodzakelijk zijn evenals

f) Het gebruikmaken van bedwelmingmiddelen (LSD!) of slaapverwekkers.

2. Het verwijderen van iedere bedreiging van onze veiligheid zoals bestaan van potentieel agressieve legers zoals het huidige Nederlandse leger. Ten principale zij hierover slechts het volgende gezegd. De Amsterdammers moeten op de cursussen en in de publikaties van de nieuwe B.B. aangespoord worden het Nederlandse leger in zijn huidige vorm weg te saboteren.

Met name de dienstplichtigen kunnen hun dienstitijd optimaal ten nutte maken wanneer zij het leger als oefenmateriaal gebruiken voor de niet-militaire strijd tegen een eventuele toekomstige buitenlandse bezetter.

Wanneer het bestaande leger weg gesaboteerd is, is de weg vrij voor het ontstaan van een waar volksleger van saboteurs, waartoe de gemeente Amsterdam de eerste stoot gegeven heeft.

3. Het vernietigen van een economie die een bijdrage levert aan het gevaar van oorlog.

Dit geldt zowel voor oorlogs- als vreedstijd. Te denken valt in dit verband aan de munitiefabriek Hembrug en de aanwezigheid van oorlogsschepen in de Amsterdamse haven. Zulks met het oog op de onmiddellijke aanwezigheid van objecten die de cursisten in de gelegenheid stellen het geleerde aan de praktijk te toetsen.

Lessen in democratie

De Amsterdamse burger moet vertrouwd gemaakt worden met de gedachte dat wetten de mogelijkheid in zich dragen a-moreel te zijn en dus overtreden moeten worden. Tijdens de bezetting 1940-1945 is immers gebleken dat zelfs de wetten van de bezetter voor velen respectabel van aard waren. Een kritische gezindheid tegenover de wet, een principieel wantrouwen tegenover de autoriteiten is de beste waarborg voor een effectieve Bescherming Bevolking.

In deze conceptie kan het ook niet anders dan dat de cursisten vrijwilligers zijn.

Dit brengt met zich dat de cursussen zoals zij gegeven moeten worden door een vernieuwde B.B. tevens lessen in democratie zijn. Elk individu moet geleerd worden zoveel mogelijk zijn eigen omgeving te beïnvloeden en zich een zo groot mogelijke zelfstandigheid eigen te maken. Het verzet tijdens een eventuele bezetting zal ongrijpbaar zijn als het optimaal gedecentraliseerd is, d.w.z. dat elk individu er een zelfstandig aandeel in heeft, onafhankelijk van leiders die gearresteerd kunnen worden of gezagsorganen en centrale comité's die geïsoleerd of vernietigd kunnen worden.

De directe democratie die ontstaan zal in Amsterdam als deze anti-autoritaire mentaliteit algemeen wordt en die zich over

heel Nederland en zelfs ver daarbuiten kan verspreiden zal een grote afschrikkingskracht op een kandidaat-bezetter uitoefenen. Hij zal ervan doordrongen raken dat onder deze omstandigheden een bezetting veel meer nadelen dan voordelen met zich zal brengen. Hij zal weten dat hij met een bezetting slechts een verschrikkelijk paard van Troje binnen zal halen dat zijn eigen interne systeem in groot gevaar zal brengen. In essentie komt dit betoog erop neer dat onze democratie zodanig inhoud moet worden verleend dat zij de afschrikkingskracht van nucleaire militaire apparaten tegenover een ondemokratische vijand moet en zal kunnen vervangen, ja zelfs overtreffen.

Met nadruk zij tenslotte gesteld dat de sabotage-guerilla uitsluitend verdedigend gehanteerd kan worden en het dus voor geen enkel land een bedreiging vormt. Het internationale wantrouwen kan aldus door deze strategie worden verminderd.

Deze nota is derhalve in zijn laatste konsekventie een bijdrage aan de internationale ontspanning en een poging te ontkomen aan het gruwelijk perspectief waarvoor Albert Einstein en Bertrand Russell de wereld hebben gewaarschuwd toen zij in 1955 een appel uitgaven waarin de volgende passage voorkwam: ‘... the best authorities are unanimous in saying that a war with H-bombs might quite possibly put an end to the human race. It is feared that if many H-bombs are used there will be universal death - sudden only for a minority, but for the majority a slow torture of disease and disintegration’.

De indiener zal het op prijs stellen als Burgemeester en Wethouders over deze nota een pre-advies uitbrengen, waarna de nota - zo spoedig als mogelijk i.v.m. het urgente karakter van de besproken problematiek - in de beraadslaging van de Gemeenteraad kan worden betrokken.

Het lid van de Gemeenteraad,

Roel van Duyn

P.S. Deze nota is [afl.] 2 in een serie van nota's onder de gezamenlijke titel ‘Amsterdam Kabouterstad’, tevens bedoeld als kerstboodschap.

Proklamatie Oranje Vrijstaat

Hoe ontstaat uit de oude maatschappij een nieuwe maatschappij? Als een paddestoel op een rottende boomstronk.

Uit de sub-kultuur van de bestaande orde groeit een alternatieve samenleving. De ondergrondse maatschappij van de opstandige jongeren komt boven de grond en gaat, onafhankelijk van de nog heersende autoriteiten, zichzelf sturen. Deze revolutie voltrekt zich nu. Dit is het einde van de underground, van het protest, van het demonstreren; van nu af geven wij onze energie aan de opbouw van een anti-autoritaire maatschappij.

Wat wij van de oude maatschappij kunnen gebruiken zullen wij nemen: kennis, socialistiese idealen en het beste van de liberale tradities. De paddestoel van de nieuwe maatschappij voedt zich met de sappen van de rottende boomstronk tot zij vergaan is. De oude maatschappij zal voor onze ogen verslijten; wij zullen haar opgebruiken. Links en rechts zullen de paddestoelen van de nieuwe maatschappij zich uitzaaien. Heksenkringen van kaboutersteden zullen zich federeren tot een wereldomspannend net: de Oranje-Vrijstaat.

Waarom vergaat de oude maatschappij? Omdat zij zichzelf niet kan redden uit haar eigen conflicten. De politieke spanningen tussen de bestaande autoritaire regeringen kunnen elk moment in een militaire catastrofe uitbarsten. De agressie van de officiële technologie en industrie tegenover de natuur breken het biologische milieu systematisch af en zal binnen enkele jaren uitlopen op apokalyptische rampen. Ongekende epidemieën, voedselvergiftiging en hongersnood, massale sterfte onder dier en mens zijn onafwendbaar wanneer niet de opkomst van een nieuwe cultuur dit voorkomt. Een nieuwe cultuur met een nieuwe mens: de cultuurkabouters, die de spanning tussen de natuur en de oude cultuur zal opheffen. Die de dieren verstaat en de mensen in liefde verenigt, die de eenheid tussen al wat leeft herstellen zal.

De cultuurkabouters in de nieuwe samenleving zal de conflicten van de tot verdwijnen gedoemde, oude maatschappij tot een oplossing moeten brengen. Zijn taak zal het zijn de spanning tussen stad en platteland weg te nemen door een huwelijk tussen stad en platteland, de spanningen tussen ‘verantwoordelijke’ kommandant en onverantwoordelijke soldaat, tussen autoriteit en onderdaan, tussen regering en volk op te heffen door de schepping van een nieuwe maatschappij waarin iedereen verantwoordelijkheid heeft en zijn eigen lot bepalen kan, de spanning tussen arbeid en vrije tijd te beëindigen, de spanning tussen rijkdom en armoede te overwinnen door de kollektivering van het bezit. De cultuurkabouters zal het volkomen huwelijk tussen de tegenstrijdigheden van het oude systeem sluiten.

Dwars door de oude, gevestigde orde heen zal een nieuwe maatschappij zich sturen. Voor het provotariaat is de regering in Den Haag nog slechts een schaduw-kabinet, zijn burgemeesters nog maar schaduw-burgemeesters, zijn knuppelende politie-agenten nog slechts spookverschijningen van een verdwijnend bestaan. Hun wetten, ambtsketenen en knuppels verliezen hun greep op een nieuwe realiteit die wij creëren.

De oude maatschappij kan de strijd tegen de nieuwe niet onder controle brengen, laat staan winnen. Zij is op eigen kracht onmogelijk in staat de problemen van autoritairisme en natuurverminking op te lossen. Ook de oude maatschappij kan daarom alleen nog gered worden als zij de kenmerken van de nieuwe overneemt. Voor de keus gesteld tussen ondergang en assimilatie met de nieuwe maatschappij is zij ook gedwongen de weg van de lieverevolutie in te slaan.

De revolutie heeft haast. De nieuwe maatschappij zal daarom al haar kennis aan sabotage-technieken moeten benutten om de

overgang van een autoritaire en vuile maatschappij naar een anti-autoritaire en schone maatschappij te bespoedigen. In feite is het bestaan van een autonome, nieuwe samenleving in het hart van de oude orde de meest effectieve sabotage. Maar welke technieken het volksleger van saboteurs ook aanwendt, steeds zal het er zich van bewust zijn dat in niets, in niets, in niets mag lijken op de legers van de oude wereld. De ontverantwoordelijke soldaat in de oude legers is het schrikbeeld en het symbool van wat te boven gekomen moet worden voor de verantwoordelijke saboteur van het anti-autoritaire volksleger. Zijn sabotage zal daarom ook selectief zijn door een konsekvent streven naar geweldloosheid. En niet alleen sabotage staat ons ter beschikking. Erotiek en pseudo-erotiek zijn de andere middelen om de nieuwe wereld voor ieder zonder uitzondering te ontsluiten.

Hoe zal de nieuwe maatschappij eruit zien? Het zou principiële fout zijn als wij een voltooid beeld van onze nieuwe samenleving zouden willen geven, precies zoals je een nieuwe geliefde niet helemaal kent. Juist het onbekende vormt een beeld van haar aantrekkelijkheid. Maar hoewel de nieuwe geliefde nog verkend moet worden kennen wij haar toch. Zo ook de nieuwe maatschappij. De nieuwe maatschappij wordt niet geregeerd. Zij stuurt zichzelf doordat iedereen betrokken wordt bij de besluitvorming op het gebied van economie, planologie, verdediging, milieu-hygiëne en alle andere zaken van openbaar belang. Behalve bij de politieke besluitvorming want die kan vergeten worden omdat de politici, zoals die nu nog bestaan, zullen verdwijnen. Als iedereen bij de besluitvorming betrokken is, zijn politici overbodig en sterft de politiek, die altijd machtspolitiek was, af.

De nieuwe zichzelf besturende maatschappij is een radendemokratie. In fabrieken, kantoren, universiteiten en scholen vormen zich raden van hen die daar werkzaam zijn. In buurten, dorpen en steden vormen zich raden van hen die daar wonen. Alle raden grijpen in elkaar in coördinerende raden die op nationaal en internationaal nivo problemen kunnen overzien en regelend kunnen optreden. Van brute macht zullen deze overkoepelende raden nooit gebruik maken. Zij zullen dat ook niet hoeven, omdat zij voortdurend onder directe controle staan van kiezers van wie zij strikte opdrachten ontvangen.

De nieuwe maatschappij is socialisties omdat zij het persoonlijk bezit van produktiemiddelen afgeschafte heeft. Maar dit socialisme heeft niets met het bureaucratiese en gecentraliseerde socialisme van vroeger te maken. Het is gedecentraliseerd en anti-autoritair. Het laat zoveel mogelijk beslissingen aan de mensen ter plaatse, in hun verschillende raden, over. Het is niet meer het socialisme van de gebalde vuist, maar van

de gestrengelde vingers, van de geërekteerde penis, van de vliegende vlinder, van de ontroerende oogopslag, van de heilige kat. Het is anarchisme.

In de eerste kabouterstad, in de eerste kommune van de Oranje-Vrijstaat, treft het provotariaat, in vergadering bijeen op 5 februari in Akhnaton, de volgende maatregelen om tot een zelfsturende onafhankelijke maatschappij over te gaan:

1. De oprichting van volksdepartementen, stuurgroepen van vrijwillige, onbezoldigde ambtenaren. Al hun dokumenten zullen openbaar zijn. Verantwoording zijn zij verschuldigd aan wekelijkse vergaderingen waar iedereen kritiek kan uitoefenen. De volksdepartementen zijn twaalf in getal:
 - a) Volksdepartement voor publieke werken. Zal zich voorlopig bezich houden met aanplant van nieuwe groenvoorzieningen en afbraak van autowegen.
 - b) Volksdepartement voor sociale zaken. Eerste taak: oprichten van arbeiders en buurtraden. Streven naar gelijktrekken van loon.
 - c) Volksdepartement voor milieuhygiëne. Herstellen van het biologies evenwicht.
 - d) Buro De Kraker wordt gesocialiseerd tot volksdepartement voor volkshuisvesting.
 - e) Volksdepartement voor verkeer en waterstaat. Opbouw van een snel en graties openbaar vervoer
 - f) Volksdepartement voor behoeftebevrediging. Opbouw van een alternatieve ekonomie die niet winst tot doel heeft, maar bevrediging van de menselijke behoeften.
 - g) Volksdepartement voor de geestelijke volksgezondheid. Dit onderzoekt en geneest de oorzaken van kriminaliteit en neemt dus de taak over van het oude Ministerie van Justitie.
 - h) Volksdepartement voor de landbouw. De nieuwe landbouw is gebaseerd op biologies aanvaardbare methoden. Doorbreking van de vicieuse cirkel van overproduktie en produktievernietiging, die veroorzaakt wordt door het gebruik van insekticiden.
 - i) Volksdepartement voor onderwijs. Oprichting van anti-autoritaire kresjes en lagere scholen. Stimulering projektonderwijs. Bevordering van one-man-one-vote-principe in het hoger onderwijs d.m.v. school- en universiteitsraden.
 - j) Volksdepartement voor sub-cultuur en creativiteit. Neemt de taak van C.R.M. over.
 - k) De volksuniversiteit voor sabotage en pseudo-erotiek wordt gesocialiseerd tot volksdepartement voor sabotage van macht en geweld i.p.v.h. Ministerie van Defensie.
 - l) Volksdepartement voor internationale koördinatie. Streeft naar uitbreiding van de nieuwe maatschappij en de oprichting

van een internationale sabotage gemeenschap. (SaDeGe)

2. Voorlopig is het stadhuis van de nieuwe maatschappij gezeteld in het pand Herengracht 358.
3. Het stadhuis van de oude gemeenschap a.d. Oude Zijds Voorburgwal zal fungeren als Ambassade voor de betrekkingen met de oude maatschappij. Het provo raadslid wordt benoemd tot ambassadeur.
4. De uitgave van een Staatscourant van de Oranje-Vrijstaat en een Gemeentebld van de kabouterstad Amsterdam. Hierin worden nieuwe maatregelen bekendgemaakt.
5. Planting van een nieuw Nationaal Monument op de Dam: een Oranjeboom, symbool van de nieuwe samenleving. Dans rond de Oranjeboom onder het zingen van het nieuwe Volkslied: 'De uil zat in de olmen...'

5 februari 1970, Amsterdam Kabouterstad.

Onschuldig lam dat de zonden der wereld wegneemt, gekruisigd en begraven, in het derde jaar wederopgestanden

Neo-Provo

Een spook waart door Amsterdam - de kabouter van de Oranje Vrijstaat. De recente uitingen van Neo-Provo: de planting van de oranjeboom op de Dam, de vestiging van de Oranje Vrij staat, de benoeming van ambassadeurs en het 'huwelijk' tussen stad en platteland, hebben de oude machten tot in hun grondvesten doen sidderen. De aan het schaakbord gevoerde Yalta-konferentie tussen militaire strategen van de oude en de nieuwe orde heeft voorlopig nog geleid tot een remise. Amsterdam in het jaar 1970 aan de vooravond van de wereldschokkende gebeurtenis, te weten de gemeenteraadsverkiezingen, gaat als wij de burgerlijke pers willen geloven een onverbiddelijke hete zomer tegemoet.

Hoewel wij de laatsten zouden willen zijn om met een kanon op een mug te schieten en nog te bezien valt in hoeverre Oranje Vrijstaat en Sabotagenota in staat zullen zijn de klok terug te zetten naar 1966 en de beweging van jonge arbeiders, studenten en scholieren (na Maagdenhuisbezetting, Beverwijk en de 1 november 1969 demonstratie van de Werkende Jeugd in Den Haag) van haar anti-kapitalistische momenten te ontdoen en terug te buigen op de vrijblijvende anti-autoritaire impulsen uit de jaren zestig, lijkt het ons noodzakelijk tijdig de mug te analyseren om te voorkomen dat het voorgenomen 'huwelijk tussen stad en platteland' leidt tot een muggenplaag.

In het navolgende zullen wij de twee documenten uit de wederopstanding van Provo aan een nadere analyse onderwerpen. Deze documenten zijn de Sabotagenota en de Proklamatie van de Oranje Vrijstaat. Beide documenten passen consequent in de anti-autoritaire traditie van Provo die voornamelijk gekenschetst moet worden door een volledige negatie van de klassentegenstellingen. De in 1966 ontwikkelde theorie, de ‘klootjes-volktheorie’ die de arbeidersklasse niet meer ziet als negatie van de bestaande maatschappelijke orde (Marcuse), maar die de negatie van deze maatschappij toedicht aan drop-outs, hippies, kabouters, daarbij de maatschappelijke tegenstellingen reducerend tot een tegenstelling tussen generaties, wordt ook in de Sabotagenota en de Proklamatie ‘Oranje Vrijstaat’ consequent volgehouden. Het probleem van het geweld, in 1966 al afgeschilderd in apocalyptische termen van totale ondergang en totale vernietiging, het kultuurpessimisme, dat het substitueert werd van een op klassenanalyse gebaseerde benadering van het vraagstuk van het geweld, wordt ook in de nieuwe verbale manifestaties van Neo-Provo omzeild. De analyse van de oorlog in Vietnam, de historische lessen van de mei-revolte in Frankrijk, de confrontaties tussen staatsmacht en universitaire opstanden van Berlijn tot Rome, de traangasgranaten in het Maagdenhuis, blijken door de profeten van Neo-Provo uit hun bewustzijn te zijn verdrongen. Het geweld dat inherent is aan het kapitalisme, het imperialistische geweld in Vietnam, de Dominicaanse Republiek en Nigerië, zowel als het geweld tegen de arbeidersbewegingen in West-Europa (in Italië lopen op dit moment tienduizend processen tegen arbeiders) wordt evenals in 1966 tegemoet getreden met de oplossing van ‘Oom Agent’, de knuppelende politieagenten als ‘slechte spookverschijningen van een verdwijnend bestaan’ en de ‘lieve revolutie’.

In de proklamatie van Oranje Vrijstaat wordt opgeroepen tot een ‘consequent streven naar geweldloosheid’, waarbij de tegenstander, de uitbuitersklasse, als lief en gevaarloos wordt afgeschilderd en in momenten van gewelddadige ordehandhaving uit het bewustzijn wordt verwijderd. In de aanhef van de proklamatie ‘Oranje Vrijstaat’ wordt gesteld: ‘Hoe ontstaat uit de oude maatschappij een nieuwe maatschappij? Als een paddestoel op een rottende boomstronk?’. Historische processen worden beschreven als natuurprocessen. Hierdoor worden de werkelijke histories-ekonomiese tegenstellingen geloofwaardig, omdat verondersteld wordt dat het om twee biologische-bewustloze organismen (de oude en de nieuwe maatschappij) gaat, die geen verzetmogelijkheid tegenover elkaar hebben. De geschiedenis wordt gezien als een biologisch proces, waarin generaties elkaar afwisselen, waarin de paddestoel groeit uit de boomstronk, waarin de oude maatschappij automatisch afsterft en de mens, met de armen over elkaar, kan toekijken hoe dit proces zich

voor zijn ogen afspeelt. Klassentegenstellingen worden daarmee vervaagd tot generatiekonflikten, een uit de burgerlijke geschiedschrijving bekend procedé. In tegenstelling hiertoe is de verhouding tussen oude en nieuwe maatschappij volledig anders: het is geen alternatieve verhouding maar een dialektiese. De nieuwe maatschappij is geen abstracte ontkenning van de oude, maar moet gedefinieerd worden als voortkomend uit een strijd tegen de oude maatschappij en omgekeerd het reaktionaire verzet van de oude maatschappij tegen het ontstaan van een nieuwe.

In dit licht moet ook het vraagstuk van het geweld gezien worden. De oude maatschappij (de boomstronk) sterft niet automatisch af vanwege biologiese ouderdom, maar moet vernietigd worden. De oude maatschappij is namelijk géén boomstronk, maar een georganiseerd systeem, dat geweld tot wapen van het eigen voortbestaan heeft gemaakt. Oproep tot geweldloosheid in de strategie van de maatschappijverandering betekent uiteindelijk een zich neerleggen bij de bestaande wanverhoudingen. De oude maatschappij moet gedefinieerd worden als een geheel van tegen elkaar strijdende klassen.

Hoe verhuld de klassenstrijd in bepaalde historische fasen ook gevoerd mag worden, hoezeer ook de poging bestaat klassentegenstellingen schijnbaar op te heffen in georganiseerd overleg tussen werkgevers en werknemers, in kontrakten van sociale vrede (CAO), de illusie van een opheffing van de klassenstrijd is alleen te voeden met ‘argumenten’, die voortkomen uit een volledig gebrek aan historische en economiese kennis. Het alternatief voor de oude maatschappij ontstaat niet in een vacuüm (een Oranje Vrijstaat, de alternatieve school, of het gedemokratiseerd kleinbedrijf), het komt niet van buitenaf, maar het ontstaat in de tegenspraken van de bestaande maatschappij zelf, dat wil zeggen het is inherent aan de oude maatschappij.

De theorieën die zich baseren op een onhistoriese interpretatie van het geweld, op generatiekonflikten ter verklaring van de gebeurtenissen, zijn kort en goed allen terugvoerbaar op de afwezigheid van een economies inzicht in de machtsverhoudingen.

Een verduidelijkend voorbeeld van de boven gekritiseerde theorievorming vinden wij in de Proklamatie: ‘Uit de subcultuur van de bestaande orde groeit een alternatieve samenleving. De ondergrondse maatschappij van de opstandige jongeren komt boven de grond en gaat, onafhankelijk van de nog heersende autoriteiten, zichzelf sturen. Deze revolutie voltrekt zich nu. Dit is het eindpunt van de underground, van het protest, van het demonstreren; van nu af aan geven wij onze energie aan de opbouw van een anti-autoritaire maatschappij.’

Wie de oude maatschappij alleen maar ziet als een door een me-

tafysiese scheidsrechter ter dood veroordeeld wezen, kan niet anders dan tot de volgende wartaal komen: ‘Dwars door de oude gevestigde orde heen zal een nieuwe maatschappij zich sturen. Voor het provotariaat is de regering in Den Haag nog slechts een schaduwkabinet, zijn burgemeesters nog maar schaduwburgemeesters, zijn knuppelende politieagenten nog slechts spookverschijningen van een verdwijnend bestaan. Hun wetten, ambtsketenen en knuppels verliezen hun greep op een nieuwe realiteit die wij kreëren.’

Verder: ‘De oude maatschappij (..) is op eigen kracht onmogelijk in staat de problemen van autoritarismen en natuurverminking op te lossen’.

Deze opgeklopte schijnwereld mondt uit in het strategiese concept van de lieve revolutie. Wie lief tegen de overheid is, doet namelijk precies wat deze overheid wil, wetten en knuppels zijn nergens anders voor gemaakt. Het door het provotariaat zo geminachte ‘klootjesvolk’ heeft een door historische ervaringen veel realistischer concept van zijn tegenstanders. De in loonacties geijkte waarschuwing van arbeiders onderling ‘Laat je niet provoceren’, verduidelijkt een realistische beoordeling van de machthebbers en de middelen die zij bereid zijn te gebruiken in geval van ‘nood’ zonder dat de arbeiders zich ook maar enige illusie maken over het ‘lieve’ karakter van hun tegenstanders.

De kleinburgerlijke angst voor het geweld, die grondig verschilt van het proletariëse bewustzijn van de aanwezigheid van geweld, leidt in laatste instantie tot een politieke coalitie met de machthebbers, wat door de verbale afschaffing door Neo-Provo van het door de staat beheerste geweldsapparaat gemaskeerd wordt.

Bijproduct van de kleinburgerlijke angst voor geweld is een fixatie op het beeld van de tegenstander in het uniform van de politieagent. Het instrumentele karakter van de ordediensten (politie, BVD, leger) wordt niet geanalyseerd tot in zijn opdrachtgevers: de politieke en economische machthebbers.

De verontwaardiging van bijvoorbeeld Roel van Duyn over de traangasgranaten in het Maagdenhuis heeft hem er niet van weerhouden met de feitelijke opdrachtgever tot die aanval, burgemeester Samkalden, een partijtje schaak te spelen in het kader van zijn programma tot vreedzaam omtuigen van de autoriteiten.

De sprookjes van Neo-Provo vallen onder de stijl van denken, die door Karl Marx als volgt aan de kaak gesteld is: ‘De man die in zijn jeugd jaren alle mogelijke domheden over bestaande machten en machtsverhoudingen, zoals keizer, Vaderland en staat, in het hoofd gehaald heeft en deze uitsluitend als zijn eigen “koortsachtige fantasiën” in de vormen van zijn verbeeld-

ding gekend heeft, meent “-precies zoals in de schaduwpassages uit de Proklamatie -”deze machten ook in werkelijkheid te vernietigen, wanneer hij zijn verkeerde opvattingen uit zijn denken verbant. In de mate waarin voor hem het spookachtige beeld van de keizer in levende lijve verdwijnt, is niet zozeer de keizer zelf als wel de spookachtigheid van de keizer verdwenen, wiens werkelijke macht hij nu pas meent in zijn ware grootte te kunnen taxeren. Hij houdt de wereld voor wat zijn verbeelding hem daarover suggereert, en in zijn verbeelding is de wereld zogenaamd zijn eigendom, het eigendom van zijn verbeelding’.

Met andere woorden: wie het aan deze maatschappij immanente geweld wil ontvluchten, kan de valse weg bewandelen van de projectie, door in zijn verbeelding het geweld en de staatsorganen die haar dragen, tot schaduwen van een werkelijkheid te verklaren en daarmee in een droomwereld van de troon te stoten. Oranje Vrijstaat en ‘Amsterdam Kabouterstad’ is de verbaal tot werkelijkheid verklaarde verbeelding van Neo-Provo voor wie Marx' tekst over de anarchist Max Stirner blijkbaar nog steeds niet aan aktualiteit heeft verloren.

Angst is een slechte politieke raadgever. Het leidt tot de meest vreemde kapriolen. De schijnbare ontvluchting, uitgevoerd onder het bedrieglijke banier van vele dappere woorden als ‘sabotage’, ‘het opblazen van bruggen en militaire objekten’, leidt volstrekt niet tot een alternatieve maatschappij, maar voert rechtstreeks terug in de armen van de oude maatschappij, een oude maatschappij die dringend behoefte heeft aan uitbreiding van het assortiment van vormen en vrijetijdsbesteding, die als objektieve functie heeft de vervreemding in de werksituatie te ‘kompenseren’. Naast Coronation Street, de voetbaltoto, de camping, Fantasio en Paradiso, is Oranje Vrijstaat als vorm van politieke vrijetijdsbesteding een prachtige fuik voor het opvangen van potentieel niet integreerbare onrust onder jonge arbeiders, scholieren en studenten. De vlucht in de armen van de oude maatschappij wordt zelfs al expliciet in de Proklamatie gemaakt, waar gesteld wordt: ‘Ook de oude maatschappij kan daarom alleen gered worden, als zij de kenmerken van de nieuwe overneemt. Voor de keus gesteld tussen ondergang of assimilatie met de nieuwe maatschappij is zij ook gedwongen, de weg van de lieve revolutie in te slaan’.

Nog voorbijgegaan aan de oude provo-terminologie, waarbij de lieve revolutie zo wordt geschreven, dat zij gelezen kan worden als liever evolutie, betekent dit onverbloemd dat de overgang van de oude tot de nieuwe maatschappij slechts een schijnbare is. De oude maatschappij hoeft zich slechts met de door Neo-Provo gewenste kenmerken van de nieuwe maatschappij op te sieren om voor de ‘nieuwe mensen’ aanvaardbaar te zijn.

Een in spijkerpak gestoken Samkalden met D'66-achtige gebaren ter maskering van zijn autoriteit en met een open oog voor het groen in de stad, kan in de nieuwe maatschappij tot 'ambassadeur' bij de Oranje Vrijstaat geakkrediteerd worden, want uitbuiting, klassenstrijd en meerwaarde behoren niet tot de wezenlijke vraagstukken bij de overgang van de oude naar de nieuwe maatschappij. Terwijl in 1966 de overheid de provo-praxis als nog niet-integreerbaar begreep, hetgeen leidde tot de tegenstelling tussen een verlicht regent als Hans Gruyters en de minder verlicht regent Van Hall, speelt anno 1970 de inmiddels ook verlichte regent Samkalden het Neo-Provo-spelletje keurig mee. Voor de verwijdering van het Oranjeboompje van de Dam, gaf Samkalden in een ludieke stijl de verklaring, dat planten van zo'n boom toch in strijd was met internationaal geldende afspraken aangezien dit bezetting betekende van een stuk grondgebied van een b e v r i e n d e staat.

De Proklamatie ziet het allemaal anders: 'In feite is het bestaan van een autonome nieuwe samenleving in het hart van de oude orde de meest effectieve sabotage'.

Speciale aandacht verdienen bepaalde passages uit de Proklamatie waarin de vlucht uit de maatschappelijke werkelijkheid haar objektieve uitdrukking vindt in een negentiende-eeuws romanties taalgebruik, hier en daar zelfs opstijgend tot de religieuze vervoering van het Hooglied: 'De nieuwe maatschappij (...) een onbekende als een nieuwe geliefde (...) onbekendheid als beeld van haar aantrekkelijkheid (...) de nieuwe geliefde moet nog verkend worden (...) niet meer het socialisme van de gebalde vuist, maar... van de gestrengelde vingers, de geërekteerde penis, van de vliegende vlinder, van de ontroerende oogopslag, van de heilige kat. Het is anarchisme'. Een in de klassenstrijd ervaren anarchist zou met deze definitie van het anarchisme wel enige moeite hebben, lijkt ons.

Dat de lieve revolutie van de Oranje Vrijstaat objektief geïntegreerd is in deze maatschappij wordt tenslotte overduidelijk gemaakt wanneer Oranje Vrijstaat haar model van organisatie ontvouwt. Bleek in 1966 al dat het geartikuleerde deel van provo's politieke programma (onder andere gekozen burgemeester) het platform werd van een neo-kapitalistische centropartij D'66, zo vertaalt in 1970 de Oranje Vrijstaat zijn instrumentarium tot verandering van de bestaande orde in een kopie van de oude maatschappelijke organisaties. Er zijn twaalf 'Volksdepartementen' in Oranje Vrijstaat ingesteld, die de letterlijke weergave zijn van het functioneren van een regering in de kapitalistische staat. De taken van deze departementen worden begrepen als aanvullend op de taken van de 'Grote' departementen in Den Haag. Oranje Vrijstaat heeft bijvoorbeeld een Volksdepartement voor de geestelijke volksgezondheid, dat

tot taak heeft ‘de oorzaken van de kriminaliteit te genezen’ wat overigens al letterlijk de taak is van de burgerlijke sociale wetenschappen. Het Volksdepartement voor Onderwijs wil ‘stimulering van het projektonderwijs’. Fabrieksdirekteuren in Dordrecht en omgeving schreven onlangs een opstelwedstrijd uit onder scholieren en studenten ‘ter stimulering van het projekt-onderwijs’.

Het Volksdepartement voor sub-kultuur en creativiteit ‘neemt de taak van C.R.M. over’. Daar waar de taken van de departementen niet worden geformuleerd als aanvulling of vervanging op de bestaande departementen, worden doelstellingen geformuleerd die gerangschikt moeten worden onder de kategorie van de utopiese vlucht uit het diktaat van de bestaande economische machtsverhoudingen. Wie het woningvraagstuk op wil lossen met de werkwijze van bureau De Kraker stelt zich zonder meer op voet van oorlog met makelaars en huiseigenaren in Amsterdam. Hij zal dan ook, hetgeen in de Proklamatie volkomen ontbreekt, de weg moeten aangeven waarlangs met minimalisering van de risico's voor de Krakkers en maximalisering van de ruimte voor woningzoekenden de strijd met de makelaars en hun politieke loopjongens moet worden aangebonden. De opzet van de organisatie van de Oranje Vrijstaat doet een beetje denken aan de lachwekkende jaarlijkse vertoning in het Parlement, waar jongerenorganisaties in de stoelen van de parlementariers een dag lang parlementje mogen spelen, een ritueel ter voorbereiding van een mogelijke parlementaire carrière van de betrokken jongeren. De Oranje Vrijstaat doet denken aan ‘Departementje spelen’. De officiële ideologie van D'66, Nieuw Links en andere ‘Vernieuwingsbewegingen’ in het oude stelsel van de politieke partijen, orgelt sinds 1966 over het probleem van de afstand tussen kiezer en gekozene. Officieel heet het, dat de keizer te weinig betrokken is bij de besluitvorming op elk gebied. Het antwoord dat hierop reeds lang gegeven wordt door de grote politieke partijen is: ‘Inspraak, medezeggenschap’ - de gaullistische ‘participation’.

Het is letterlijk terug te vinden in de Proklamatie: ‘De nieuwe maatschappij (...) stuurt zichzelf doordat iedereen b e t r o k k e n wordt bij de besluitvorming op het gebied van economie, planologie, verdediging, milieu-hygiene en alle andere zaken van openbaar belang’.

De wanhopige pogingen van bijvoorbeeld Nieuw Links in de PvdA om via ‘hoorzittingen’ en huisbezoeken de feitelijke scheiding tussen volk en organen van de staat te overbruggen, vindt zijn kulminatie in het onthutsende testimonium paupertatis van diezelfde partij, wanneer zij op haar verkiezingsborden in 1970 laat zetten: ‘Wie beslist hier eigenlijk? U.’

De proklamatie komt niet boven deze salto mortale uit. Want

wie de feitelijke machtsverhoudingen niet onder ogen wil zien, en zijn verbeelding voor een weergave van de werkelijkheid aanziet, wordt tot hofnar voor degenen, die dat doorhebben. En degenen, die de falsifikaties niet als zodanig herkennen, lopen gevaar slachtoffers te worden van politieke kwakzalvers.

De proklamatie ‘Oranje Vrijstaat’ ontwijkt systematies de vraag waarvan alle pogingen tot een maatschappelijke vernieuwing moeten uitgaan. Ze stelt in plaats van deze vraag abstracte alternatieven die niet alleen een weerspiegeling zijn van de thans heersende maatschappelijke ideologie en organisatievormen, maar die bovendien niet minder autoritair zijn dan deze, omdat die vormen van tevoren vastgesteld worden zonder uit de kollektieve besluitvorming voortgekomen te zijn, een kollektieve besluitvorming die in de Proklamatie zo uitdrukkelijk wordt beoogd. Het vraagstuk van de organisatie van politieke actie, van verzet, kan onmogelijk worden opgelost door de poging van bovenaf abstracte organisatiemodellen (departementen) te proklameren, maar zal zijn oplossing moeten vinden in vanuit de actie-ervaring vertaalde eisen, die in zo'n strijdorganisatie vorm gegeven moeten worden en daarmee de vorm van deze organisatie bepalen.

De vietnamese revolutie is niet begonnen door de proklamatie van de departementen, integendeel, de voorlopige revolutionaire regering van Zuid-Vietnam ontstond na jarenlange politieke en militaire strijd op een moment dat 3/4 deel van Zuid-Vietnam, namelijk de bevrijde gebieden, zichzelf georganiseerd hadden en de noodzaak van verdergaande landelijke coördinatie ontstond.

De sabotagenota aan de gemeenteraad van Amsterdam, ingediend door Provo, gaat nog een stap verder in de richting van het boven gekritiseerde maatschappelijk vacuüm. De nota houdt volstrekt geen rekening met het simpele feit dat de machtsverhoudingen die aan de kapitalistische maatschappij ten grondslag liggen, nog wel degelijk bestaan.

Het eenvoudige inzicht dat wie op een eiland leeft zich de zee niet tot vijand moet maken, wordt door Neo-Provo vervangen door de messiaanse droom van de kabouter die over de golven kan lopen, of zoals de Proklamatie het stelt, dat ‘dwars door de oude gevestigde orde heen (...) een nieuwe maatschappij zich zal sturen’. Dit komt, om in dezelfde beeldspraak te blijven, neer op de Jules Verne visie van de hypermoderne duikboot, die zonder botsingen pijlsnel door de oerwereld scheert, zonder ooit met die wereld (de oude maatschappij) in contact te komen.

Waar in de Proklamatie de oude maatschappij hier en daar nog opduikt en in zijn bestaan wordt erkend, gaat de sabotagenota

van de simpele veronderstelling uit dat deze maatschappij allang vergaan is. Ingrijpende veranderingen in de mentaliteit van de bevolking kunnen dientengevolge door een goed georganiseerd onderwijs bereikt worden. Het is echter de revolutie die de school voor het volk is en niet een van bovenaf opgelegd onderwijssysteem, ontleend aan de oude maatschappij.

Op een 'ludieke wijze' vraagt de sabotagenota aan een instelling (gemeenteraad) van de kapitalistische maatschappij, de voorwaarden te scheppen voor het 'vernietigen van een economie die een bijdrage levert aan het oorlogsgevaar', waarbij in het bijzonder 'aan de munitiefabriek Hembrug en de aanwezigheid van oorlogsschepen in de amsterdamse haven' wordt gedacht, 'zulks met het oog op de onmiddellijke aanwezigheid van objekten die de kursisten in de gelegenheid stellen het geleerde aan de praktijk te toetsen'.

Wie dit leest glimlacht. Zo ook Samkalden of Beernink. Het is een fraai nummertje verbale radikaliteit, die de geïnstitutionaliseerde hofnar zich mag veroorloven. Het wordt van hem verwacht. Maar de ernst begint daar waar na de akties van de laatste anderhalf jaar in Amsterdam, en na de gebeurtenissen in Frankrijk en Italië in 1968 en 1969 voor een groeiende groep jonge revolutionairen, die in aanzet anti-kapitalisties beginnen te denken, en die serieus op zoek zijn naar effectieve vormen van verzet, in die zo ludieke sabotagenota oplossingen worden voorgesteld, afgezien van alle franjes er om heen, die volstrekt vals en voor effectief verzet ook levensgevaarlijk zijn.

De afwezigheid van concrete reflexie op de aktuele maatschappelijke verhoudingen en op de werkelijke klasse-belangen in de denkbeelden van Neo-Provo, zoals dat uit de sabotagenota naar voren komt, leidt tot niets anders dan tot een abstrakt begrip van een abstrakte democratie, die overal zou kunnen funktionieren behalve dan onder mensen. Doordat het ontstaan van een werkelijke democratie gewoonweg gelochend wordt, moet de sabotagenota van een ander stimulans gebruik maken om de door haar voorgestelde democratie te verwezenlijken. Waar de klassenstrijd onder de tafel is gewerkt, helpt nog slechts een middel: de oorlog. Deze wordt, net als in een slecht romanties stuk, als 'deus ex machina' gebruikt om de bevolking tegenover haar vijanden te solidariseren: 'Een eventuele bezetter zal zich in Amsterdam onmogelijk staande houden wanneer onze stad bewoond wordt door 830.000 saboteurs, spionnen, pseudo-kollaborateurs en andere illegale werkers', verenigd onder de banier: Wij zijn allen Amsterdammers'.

De fictie van een volledig met elkaar solidaire bevolking heeft voor haar verwezenlijking de idee van een vijand van buitenaf nodig. Dat in werkelijkheid deze bevolking allesbehalve homo-

geen is, dat zij uit leden van verschillende klassen, uit fabriek- en bankdirekteuren en de hun bedrijven instandhoudende ideologen en ambtenaren bestaat, en aan de andere kant uit kleine funktionarissen, werknemers en arbeiders, wordt eenvoudig over het hoofd gezien. Het doet denken aan de verhoudingen in de dertiger jaren, die de duitse komponist Hans Eisler eens aldus geschetst heeft: ‘Want het is eigen aan fâscisme, dat het voorwendt het kapitalisme, zonder de materiële en ekonomiese grondslagen ervan te hoeven aantasten, door alleen maar psychiese, morele en nationale zelfbeperking te kunnen overwinnen. Dat is een verschrikkelijk bedrog van het volk. De arme is een arme Duitser, de rijke is een rijke Duitser, dientengevolge hebben ze wat gemeen, namelijk dat ze beide duitse volksgenoten zijn. Men verlangt dus van beiden, dat ze elkaar verdragen en zelfs, tot nut van het algemeen, tot offers bereid zijn. Dit algemeen is echter de staat waarvan de instellingen, wetten en regels, zoals we iedere dag kunnen zien, ten nutte van de rijke in het leven worden geroepen. In plaats van klassestrijd moet er een toestand uitgeroepen worden, waarin de arme duldt, dat de rijke rijk is en de rijke duldt dat de arme arm is en, ieder naar zijn bekwaamheden zelfs, en zonder dat ze jaloers op elkaar zijn. Ook de ondernemers werken en hebben nu eenmaal meer verantwoordelijkheid en ook de armen werken en hebben nu eenmaal minder verantwoordelijkheid. Daarom propageert het fascisme bij de armen, die uitgebuit worden, die zonder hoop zijn, morele principes als offervaardigheid en onthouding, plichtsgevoel en nationale verbondenheid. Ook bij de rijken. Maar wat heeft een mijnwerker uit het Ruhrgebied eraan, dat mijnheer Thyssen plichtsgevoel heeft? Dat betekent toch slechts, dat hij geen slordige maar een vlijtige uitbouter is’.

Kwaadwillige interpretatoren zullen ons verwijten, dat wij via dit citaat van Eisler sommige woordvoerders van Neo-Provo fascisme zouden toedichten. Om een dergelijk misverstand zelfs voor de meest kwaadwillige interpretatie uit de weg te ruimen, het volgende: wie door een histories kortzichtige, subjektieve beoordeling is gekomen tot een ontkenning van de objektieve klassentegenstellingen in deze maatschappij, valt onvermijdelijk terug op zich in politieke instituties vertalende opvattingen van klassenvrede. Het historische voorbeeld daarvan is de korporatieve staat, een staatsmodel dat in Nederland binnen de KVP (trouwens ook de PvdA) door mensen als Romme en Cals werd en wordt voorgesteld. Niemand zal Cals een fascist noemen. Hetgeen niet wegneemt dat er in de geschiedenis een nauw verband bestaat tussen korporatieve staatsopvattingen en fascisme. Men hoeft daar de staatsleer van Mussolini maar op te bestuderen. In het door Eisler beschreven Duitsland had

men ook een fiktieve vijand van buitenaf nodig om aandacht van de interne klassentegenstellingen af te leiden, en die vijand heette toen het kommunisme.

Gezien het feit dat Provo de ‘Amerikanen als een soort lieve dwalenden’ wil ‘adoptereren’ (aldus Schimmelpenninck over een Rook-magiër-idee in *Vrij Nederland*, 4-3-67), valt te vrezen dat de sabotagenota in zijn creatie van externe bedreiging, naast lieve dwalenden uit het goede Amerika, denkt aan een onbekende vijand uit het Oosten. Temeer daar ook in de ‘Proklamatie’ wordt gesteld, dat kaboutertjes voor een wat zij noemen ‘socialisme met de gebalde vuist’ niet veel voelen.

Door schijngevechten, ondersteund met sabotagenota's, met een agressor ergens anders op de wereld te voeren, ontwijkt Neo-Provo de vraag hoe de strijd tegen kapitalistische uitbuiting en klassemaatschappij in eigen omgeving gevoerd moet worden. De ‘gebalde vuist’ is niet zozeer het symbool van het socialisme in zijn uiteindelijke vorm, maar van de strijd die voor het bereiken van dat socialisme gevoerd moet worden. Wie uit angst voor de noodzaak zijn eigen vuist te ballen, de scherpte van de uitbuiting voor lief neemt, de uitbuiters voor een lieve dwalende en de klassenstrijder voor een angstwekkende barbaar houdt, kiest objectief de partij voor de status quo. Niet voor niets voert de VVD thans in zijn verkiezingskampagne anno 1970, in een periode van relatieve opleving van de klassenstrijd in West-Europa als motto: ‘Verdraagzaamheid is de kern van de vrijheid’.

De projectie van een vijand van buiten leidt in de Neo-Provo-ideologie tot abstrakt pacifisme. De konfrontatie in de jaren vijftig tussen twee atomair bewapende monolitische machtsblokken, waartussen staatsrechtelijk geen alternatief mogelijk scheen, heeft in deze tijd geleid tot een zelfde soort pacifisme, zich in de Sowjet-Unie vertalend in het concept van vreedzame koëxistentie en in het Westen vorm krijgend in een vredesbeweging die uit angst voor elke verandering objectief Yalta tot het eindpunt van de geschiedenis verklaarde. Niet de vredesbeweging maar de sociale revolutie zal een eind maken aan de botsingen tussen nationale en internationale kapitaalsbelangen. De sabotagenota echter konstrueert uit angst voor de gebalde vuist van de sociale revolutie, een tegenstelling tussen atomaire vernietigingswapens aan de ene kant en een mogelijk ‘geweldloos maar in elk geval niet-militair verzet’ aan de andere kant. Tussen atoomoorlog en geweldloosheid ligt de histories noodzakelijke weg van klassenstrijd en sociale revolutie. Voor die aanhangers van Neo-Provo voor wie bovenstaande analyse mank gaat aan grenzeloze ‘humorloosheid’ en het allemaal veel te ver zoekt, willen wij ter oplossing van het in uiterlijkheden (militaire uniformen) gestelde dilemma ten overvloede opmerken, dat de klassenstrijder geen uniform draagt.

Al eerder is gebleken dat Neo-Provo - hierin getrouw aan Oud-Provo -, elke concrete analyse van zijn tegenstanders omzeilt, Hetzelfde gebeurt met de fiktieve tegenstanders. Want het moet eenvoudig als een illusie beschouwd worden dat een potentiële vijand zijn tactiek laat bepalen door een eenzijdige omstructurering van de bevolking tot een 'geweldloos guerilla-verzet-leger'. Als deze vijand werkelijk van plan is om atoombommen te gooi- en (zie Hiroshima, en zie de civiele slachtoffers van de proefexplosies in de buurt van de Bikini-eilanden), dan kan het hem niet schelen of hij een traditionele leger-eenheid vernietigt of de civiele bevolking. De idee, dat een 'direkte democratie, die in Amsterdam zal ontstaan... en die zich over heel Nederland en zelfs ver daarbuiten kan verspreiden', een grote afschrikkingskracht op een kandidaatbezetter' zal uitoefenen, moet dan ook een naïeve fictie blijven, want tot nu toe zijn oorlogen altijd veroverings- of vernietigingstochten geweest, en geen abstracte experimenten om de wil tot kollaboratie of verzet van een andere bevolking te toetsen. De abstracte pacifisten van Neo-Provo mogen dan ook aan Lenins 'Dekreet over de vrede' herinnerd worden, waarin uitdrukkelijk beroep wordt gedaan op de 'klassebewuste arbeiders van Engeland, Frankrijk en Duitsland' om 'door hun alzijdige, vastberaden en tomeloos energieke activiteiten... te helpen de zaak van de vrede en daarmee tevens de bevrijding van de arbeidende en uitgebuite volksmassa's van iedere slavernij en iedere uitbuiting, tot een goed eind te brengen' (Istwestija, 27 okt. '17).

Het gaat niet om een abstracte vrede, maar om een concrete, waarvoor pas dan een werkelijke garantie is gegeven, als de strijd binnen de maatschappij - de klassenstrijd - is opgelost en de heterogene interessen van de nationale kapitalisten op het internationale zijn gelijkwideerd. Het voorbeeld van de FLN in Algerije en Vietnam bewijst - in eklatante tegenstelling tot beweringen van de sabotagenota, dat de vorming van guerrillero-eenheden en de solidarisering van het volk tegenover de vijand in nauw verband staat met de nationale klassenstrijd: pas nadat de strijd is begonnen tegen de nationale vijand - de uitbuitersklasse - kan men tot een democratische mobilisering van het volk - de tot nu toe uitgebuiten - tegenover de vijand van de natie komen. Want: 'Het denkschema, dat er geen tegenspraken zouden bestaan, is niet in overeenstemming met de werkelijkheid, is een naïef denkschema. Wij zien ons geconfronteerd met twee soorten maatschappelijke tegenspraken - tegenspraken tussen ons en de vijand en tegenspraken binnen het volk..... Gedurende de verzetsoorlog tegen de japanse agressie behoorden alle anti-japanse klassen, lagen en maatschappelijke groepen tot het volk, terwijl de japanse imperialisten, de chinese landverraders en de pro-japanse elementen vijanden van het

volk waren'. (Mao Tse Tung, Over de juiste behandeling van de tegenspraken in het volk, Peking 1968).

Voor de ijverige, niet theorievijandige kameraden die ons tot hiertoe hebben gevolgd, zal wellicht de gedachte rijzen dat wij bezig zijn de komplette wereldgeschiedenis in de stuiter van de sabotage te laten weerspiegelen. In zekere zin hebben ze gelijk en is het ook geenszins de bedoeling een groter gewicht toe te kennen aan Neo-Provo dan de geschiedenis uiteindelijk geven zal. Ook wij zien het onderscheid tussen folklore en politiek daar waar die tijdelijk het uitzicht op de juiste politieke praxis kan verduisteren. Over de externe agressor uiteindelijk nog dit: iedereen, zowel Roel van Duyn als Samkalden weten, dat NAVO, leger en oproerpolitie niet dienen om in de eerste plaats agressie te weren, maar interne klassenstrijd te onderdrukken. Wie een ludieke sabotagenota indient zou, tenzij hij het slachtoffer is van de burgerlijke koude oorlog propaganda, de niet-ludieke kern van zijn betoog kunnen op de werkelijke oorzaak van het leger: de uitbuitende klasse om in de termen van de sabotagenota te blijven: die moet in de eerste plaats weggesaboteerd worden. Waarna verder gesproken kan worden over de manier waarop.

'Elk individu moet geleerd worden zoveel mogelijk zijn eigen omgeving te beïnvloeden en zich een zo groot mogelijke zelfstandigheid eigen te maken. Het verzet tegen een eventuele bezetting zal ongrijpbaar zijn als het optimaal gedecentraliseerd is dat wil zeggen dat elk individu er een zelfstandig aandeel in heeft, onafhankelijk van de leiders, die gearresteerd kunnen worden of gezagsorganen en centrale comités, die geïsoleerd of vernietigd kunnen worden'(...) 'onze stad bewoond wordt door 830.000 saboteurs, spionnen, pseudo-kollaborateurs en andere illegale werkers'. (Citaten uit de sabotagenota).

De ideale vorm van politieke organisatie, van politieke strijd, van verzet is voor de schrijver van de sabotagenota uiteindelijk dat ieder individu zijn eigen verzetsorganisatie is.

De schrijver van de sabotagenota definieert de stad Amsterdam de maatschappij, als optelsom van individuen (830.000).

Wij stellen daar tegenover dat de maatschappij gedefinieerd moet worden aan de hand van de relaties die tussen individuen bestaan. Individueel verzet dat niet in staat is zich te verbinden met het verzet van anderen, zal nooit in staat zijn de georganiseerde tegenstander te vernietigen. De expliciete verwijzing in de sabotagenota naar de boeken van Weinreb, blijkbaar de ideale verzetsstrijder in de ogen van Van Duyn, werpt een merkwaardig licht op de beoogde anti-autoritaire praxis van de auteur. Is het niet juist Weinreb, die een goedmoedige minachting heeft voor het vermogen van zijn omgeving om door feiten en argumenten overtuigd te worden en inzicht te krijgen in de ge-

varen die joodse nederlanders bedreigden? Zelfs zijn naaste medewerkers heeft hij nooit gekend in wat hij deed of van plan was; hij onderwierp zijn plannen nooit aan de rationele discussie en kritiek van zijn naaste medewerkers. Hij onttrok zich aan elke democratische controle, juist in zijn kring van naaste medewerkers. Weinreb ging er van uit dat zijn medemensen nogal dom en gezagsgetrouw waren en lieve lammetjes waar hij op passen moest. Dat er mensen door Weinreb geholpen zijn, willen wij niet betwisten, maar wij dachten dat het er juist om ging anderen actief in het verzet te betrekken en niet als domme lammetjes te manipuleren. Anderen actief in het verzet te betrekken, vereist dat type o r g a n i s a t i e , dat een interne, naar de tegenstander toe beveiligde democratische discussie als noodzaak vereist voor zijn eigen effectiviteit.

Met verwijzing naar ‘leiders’ en ‘centrale comités’ doet Van Duyn een beroep op het aanwezige burgerlijke liberale vooroordeel tegen elke vorm van politieke organisatie. Het geval Weinreb maakt duidelijk dat de volstreekte ongestructureerde, zogenaamd totaal gedecentraliseerde ‘beweging’ van zuiver individuele ‘saboteurs’, juist leidt tot onkontroleerbaar en ondemocratisch ‘leiderschap’. Sabotagenota en Proklamatie van de Oranje Vrijstaat zijn geen politieke stukken die, zoals in de langzamerhand ontwikkelde traditie binnen de actie- en basisgroepen na onderlinge discussie als produkt van een kollektief zijn ontstaan. Zij komen uit de pen van één persoon; op zich is dit geen bezwaar, wanneer Van Duyn bereid was geweest deze stukken en ook de plannen voor een nieuwe provo-gemeenteraadslĳst door te nemen met de vele bestaande politieke actie- en basisgroepen, fakulteitsgroepen, buurtgroepen etc. De Weinrebachtige methode heeft er in dit geval toe geleid dat de amsterdamse buitenparlementaire oppositie achteraf gekonfronteerd werd met een aantal voldongen feiten, waarover nu pas, onder andere aan de hand van dit stuk, een discussie kan beginnen.

Om nog snel even terug te komen op het vraagstuk van de organisatie en het individuele verzet: men stelle zich voor iemand die, na individueel beraad en na individuele beslissing, als daad van sabotage een elektriciteitscentrale onklaar maakt. De bedoeling is het buiten werking stellen van bepaalde instellingen van de vijand. Tezelfdertijd draait elders in de stad een ander individu op zijn illegale partikuliere drukpers (die op elektriciteit werkt) zijn verzetsblaadjes. Weer elders in de stad is een arts bezig een gewonde individuele verzetsstrijder te opereren, waar hij elektriciteit voor nodig heeft. Verder is er net een belangrijke uitzending via de illegale omroep, die waarschuwt voor een dreigende razzia. Wie bepaalt nu de prioriteit in deze verzetsdaden? In het gunstigste geval niet een ‘leider’, maar, al noemt hij zich geen leider, door ‘individueel’ naar de elektrici-

teitscentrale te gaan, bepaalt hij feitelijk diktatoriaal het verzetsgebeuren in de stad. De beste oplossing is dat de verschillende verzetsstrijders zich aaneensluiten en in onderling overleg op voet van gelijkheid, in een organisatie, prioriteiten bepalen.

De discussie zal dus niet kunnen gaan over de door Van Duyn geschapen absurde tegenstelling tussen individu en organisatie, maar moet gevoerd worden over de vraag welke vorm van organisatie het meest geschikt is. Individuele sabotage zou in laatste instantie leiden tot de zelfvernietiging van de bevolking. We zouden elkaar vrolijk wegsaboteren. We zouden daarmee een dubieuze vorm van vrijheid bereiken: vrij van ons bestaan, niet vrij in ons bestaan.

Over de meest geschikte vorm van organisatie valt wel het een en ander te zeggen. Er zijn voorbeelden in de geschiedenis, die via de literatuur toegankelijk zijn. De organisatie van de anti-imperialistische strijd in Vietnam kan ons heel wat leren: daar is de decentralisatie, waar van Duyn over spreekt, gekoppeld aan de meest intensieve vormen van onderling overleg, coördinatie, planning en afspraken. De vietnamese verzetsstrijder optimaliseert zijn individuele capaciteiten en zijn strijdwil juist in de organisatie. Daarbuiten is hij kwetsbaar, machteloos en ten dode opgeschreven. Wij willen hier in verkorte vorm aan toevoegen hoe in Vietnam een sabotagedaad of aanval van de Vietnamezen op de Amerikanen verloopt.

De aanval wordt grondig voorbereid; allen die aan de aanval zullen deelnemen, zijn van het begin af aan, in die voorbereiding betrokken; er wordt aan de hand van makettes en kaarten en foto's intensief gediscussieerd, de aanval wordt een aantal malen 'gespeeld'. Dan wordt een leiding gekozen; vóór de aanval blijft de leiding elk moment door de groep afzetbaar, kritiseerbaar. Tijdens de aanval weet iedereen wat hij doen moet; bevelen zijn niet nodig; bij onvoorziene omstandigheden treedt de leiding in werking; na de actie, wordt alles doorgesproken en gekritiseerd; een tekort geschoten leiding wordt afgezet; verschillende aanvallen worden onderling gekoördineerd.

Een histories voorbeeld daarvan was het Tet-offensief uit februari 1968. De oplossing voor het organisatievraagstuk in de sabotagenota, aangevuld met de machteloze departementen in de Oranje Vrijstaat, is geen oplossing. De acties van de laatste twee jaar hebben inhoudelijk en organisatorisch al oneindig veel betere oplossingen aan de hand gedaan.

'En nu kan de raad terugkeren tot de belangen van de gewone Amsterdammers', aldus Van Duyn na de 'behandeling' van zijn sabotagenota in de gemeenteraad. De belangen van de gewone Amsterdammers zijn de belangen die in een serieuze, niet

vrijblijvende, anti-kapitalistische oppositie naar voren worden gebracht.

Andere belangen kennen wij niet.

Achteraf bleek dat Van Duyn zijn zin over de belangen van de gewone Amsterdammers ironies bedoeld heeft. Het neemt onze bezwaren niet zonder meer weg. Want juist als het gaat om de belangen van de gewone Amsterdammers, moet als criterium voor eigen politieke uitspraken gesteld worden dat de begrijpelijkheid, met of zonder ironie, gemaximaliseerd wordt.

Juist in dergelijke uitspraken mag geen enkel misverstand ontstaan. Ook misverstanden vallen onder verantwoordelijkheid van degene die ze door achteloosheid wekt.

Klassenstrijd of lieve(r)evolutie

Het debat tussen marxisten en anarchisten is zo oud als de socialistische beweging zelf. In de studentenbeweging, die nog altijd de kern en in elk geval het startpunt vormt van de socialistische beweging van de jongste generatie in Nederland, is dit debat aanvankelijk, in de eerste jaren van het bestaan van de Studentenvakbeweging, niet erg belangrijk geweest. Het ging vaak om tamelijk concrete acties, om dringende problemen op sociaal, economisch, politiek gebied. Leninisten, anarchisten, parlementaristen konden elkaar daar meestal nog wel vinden; de discussie speelde zich meer af op het terrein van de praktische effectiviteit, dan op het gebied van een principiële keuze van actiemethoden en uiteindelijke doelstellingen. Dit is het laatste jaar weliswaar veranderd, maar de discussies lijden nogal aan eenzijdigheid; een in het openbaar gevoerd, fel debat heeft men nog niet gezien.

Dit geldt eveneens voor de andere wortel van de linkse beweging van de jongste generatie: Provo, ludiek genoeg om verschillende actiemethoden in zich te verenigen, maar met een ingebouwde neiging naar het anarchisme.

Het ligt voor de hand dat de wederopstanding van Provo in de vorm van Oranje Vrijstaat en de kabouter-beweging, terzelfder tijd dat de studentenbeweging zich op haar uitgangspunten bezint, eindelijk het debat te zien zou geven, dat tot nu toe was uitgebleven.

Het debat is geopend door Ton Regtien, studentenleider van het eerste uur, de oprichter van de SVB, in een, in samenwerking met cultuurideoloog Konrad Boehmer, geschreven ontwerp-brochure, Provo Model of Anecdote, die momenteel bediscussieerd wordt in een aantal actiegroepen en binnenkort in definitieve versie zal verschijnen.

Deze ontwerp-brochure maakt een niet erg overtuigende indruk. Het grootste deel van de argumenten doet gezocht aan, en berust op een zeer kwaadwillende interpretatie van daden en woorden der kabouter-kameraden van Roel van Duyn. Men krijgt de indruk dat de opstellers aan de werkelijke argumenten tegen Oranje Vrijstaat niet zijn toegekomen. De Nieuwe Linie (van 4 april) geeft een gesprek weer tussen Roel van Duyn en Ton Regtien. Wij hebben - voor en nadat het Linie-gesprek plaatsvond - een wat andere methode gevolgd. In de hoop, te komen tot een analyse van de werkelijke fundamentele geschilpunten tussen beiden en daardoor ook dichter te komen bij een antwoord op de vraag of samenwerking tussen hen mogelijk of principieel uitgesloten is, hebben Maarten van Dullemen en Max Arian een aantal gesprekken met elk van beiden gevoerd over ongeveer dezelfde onderwerpen met Ton Regtiens stuk als uitgangspunt.

Een weergave daarvan vindt u hieronder.

ROEL VAN DUYN

‘JE KAN NU AL EEN ALTERNATIEVE SAMENLEVING OPZETTEN’

Roel van Duyn: ‘Dat artikel van Ton is een grote klap voor me geweest. Ik beschouwde hem als iemand waar ik goed mee kon opschieten, waar ik ook mee samengewerkt heb, en nu schrijft hij ineens allemaal leugens over me. Ik was er gewoon kapot van, tot ik besepte dat het hem alleen maar om politieke macht te doen is, en dat ik de gevangenis in ga als hij de macht heeft’.

Maarten van Dullemen: ‘Ik vind dat je het stuk wel erg persoonlijk opvat, terwijl het mijns inziens onpersoonlijk bedoeld is. Het gaat over jou als woordvoerder van een stroming die hij blijkbaar verderfelijk vindt.’

Roel van Duyn: ‘Dat is juist de rottigheid ervan; het is een volstrekt onpersoonlijk stuk, terwijl hij een persoonlijke verhouding met mij heeft. Hij behandelt mij gewoon als een politie-

ke concurrent, die weggemaaid moet worden. Ik zie mezelf niet alleen maar als een politieke exponent of zo. Ik zie iedereen als een individu, en dat is één van de meningsverschillen tussen mij en hem. Goed, ik ben misschien een politieke exponent, maar daarnaast ben ik goddank ook nog mezelf.

Hij suggereert dat mijn sabotagenota tegen China gericht was, en dat we het allemaal niet zo erg vinden wat de Amerikanen in Vietnam doen, terwijl we godverdomme dag in dag uit in Vietnam-demonstraties hebben meegelopen. Hij negeert dat de sabotagenota ook tegen dit systeem gericht is. Het heeft er toch duidelijk ingestaan? De vijand, dat is een autoritair systeem dat een militair apparaat in stand houdt. En dat is dus ook dit militaire systeem. Dat is de reden dat Samkalden het niet heeft willen opnemen in het Gemeentebled.

Zijn hele redeneertrant is analoog an die van De Waarheid. Aan het slot van de behandeling van de sabotagenota zei ik spottend - ik citeerde Samkalden: "E n l a t e n w e n u m a a r v e r d e r g a a n m e t d e b e l a n g e n v a n d e g e w o n e A m s t e r d a m m e r". Verhey maakte daar meteen dankbaar gebruik van, zo van: Van Duyn gaat het kennelijk niet om de belangen van de gewone Amsterdammers en zo stond het ook in het Waarheid-verslag van die gemeenteraadszitting. Ton citeert dat nu aan het eind van het stuk in dezelfde betekenis, alsof hij wel de belangen van de gewone Amsterdammers zou behartigen en wij zouden denken dat we daar te goed voor zouden zijn.....

En dan die analogie met de fascistten, die maakt me ook razend. Dat deed de rechtse pers vroeger ook voortdurend: ze gaan de straat op, net als de SS'ers. En nu komt hij met datzelfde praatje: ze hebben een marxistische analyse, ze verdoezelen de klasstegenstellingen, dus gaan ze de kant van het fascisme op, pas maar op.'

Maarten van Dullemen: 'Hij verwijt je autoritair optreden: het feit dat je bij het indienen van je lijst voor de gemeenteraadsverkiezingen niet al de basisgroepen hebt geraadpleegd.'

Roel van Duyn: 'Dat is ook weer zo'n godverdomde leugen. Ik heb Ton nota bene opgebeld, en gevraagd of hij er iets voor voelde mee te doen. We hebben verschillende vergaderingen gehad met Ton en Johan Middendorp en zo.... naderhand krabbelden zij terug, maar allemaal in een goeie stemming. En wij met iedereen discussiëren, met iedereen overleggen. Daar zijn we trouwens nog steeds mee bezig, met allerlei buurtgroepjes en zo, en hij schrijft rustig dat we dat niet doen, terwijl hij zelf beter weet. Ook de proklamatie van Oranje Vrijstaat is met honderden mensen bediscussieerd. Het zijn misselijke aantijgingen.....'

Max Arian: ‘Goed, maar daarachter liggen toch meer fundamentele meningsverschillen?’

Roel van Duyn: ‘Ja. Als een principieel verschil van mening zie ik, dat hij alles aan de economische constellatie ophangt, aan de produktieverhoudingen, en dat ik de ellende waaraan wij lijden ook als een sociaal-psychologische zaak zie, de kwestie dus van het autoritairisme van de mensen. Ik geloof niet, zoals hij, dat de werkelijke oorzaak van het leger de uitbuitende klasse is. Ik geloof dat er voor het bestaan van een leger allerlei oorzaken aan te wijzen zijn, inderdaad ook een politieke elite die zijn macht wil handhaven, tegen zowel interne als externe aantasting van die macht. En als een tweede oorzaak de autoritaire structuur van de persoonlijkheid, zoals ik heb gezegd: het leger is het fysieke complement van het psychische harnas van de autoritaire persoonlijkheid.

Mensen die in zekerheden leven, in geweld geloven, kunnen zich niet voor anderen openstellen en gaan onmiddellijk om gewapende sterke armen roepen. Dat vindt Ton waarschijnlijk een kolderredenering. Maar in de communistische landen is de uitbuiting afgeschaft, althans volgens Ton: waarom bestaat daar nog altijd een leger?’

Goed, je kunt zeggen: omdat in West-Europa nog altijd het kapitalisme en een leger bestaat. Maar zou het bestaan van het kapitalisme in West-Europa nu een afdoende verklaring zijn voor de gewapende twisten tussen Rusland en China? Die zouden toch met elkaar in botsing zijn gekomen in hun machtsstreven, ook als het kapitalisme helemaal niet bestond.

Het punt van de klassenstrijd is ook belangrijk. Mij lijkt het dat de oude klassenindeling, zoals die voor de oorlog nog gemaakt kon worden tussen bezitters en niet-bezitters, en de stelling dat de arbeidersklasse de negatie zou zijn van de bestaande orde, dat de aannemelijkheid daarvan op dit moment volkomen verdwenen is. Steeds blijkt dat de arbeiders ook een geweldig bolwerk van de bestaande orde kunnen zijn, in het stadium dat hun materiële behoeften zozeer bevredigd zijn, dat ze zich van de bestaande orde afhankelijk voelen. In wil daarmee niet zeggen dat de arbeiders al hun opstandige potentie verloren hebben. Dat is gelukkig ook niet waar. Ik zie dwars door die oude tegenstelling van bezitters en niet-bezitters heen een nieuwe scheidslijn lopen, tussen hen die zich mentaal met de bestaande orde verbonden voelen en degenen die bereid zijn er tegenin te gaan. Je kunt zeggen dat Ton en ik een andere sociologische analyse hebben. Ik heb niet de indruk dat het proletariaat één gesloten blok vormt, maar dat er een groep ontstaan is, een klasse, die ik het provotariaat heb genoemd, die vooral sociaal-psychologisch bepaald is door een opstandige en scep-

tische houding tegenover deze maatschappij, en sociaal-economisch door het niet in een stabiel loonverband leven, dus studenten, beatniks of hippies, jongens die dan weer werken, dan weer in de WW zitten, op reis gaan en een sticky roken.

Ik geloof dat het provotariaat een klasse is, die zich in alle welvaartslanden enorm uitbreidt, door de toegenomen welvaart, de toegenomen vrije tijd. En ik heb de indruk dat die groep, die klasse, op dit moment sociaal het meest dynamisch is, als slaghoedje van de revolutie fungeert. Het is de meest opstandige groep, het eerst in beweging te krijgen. Daarom is het van belang dat het provotariaat sterk gesolidariseerd is met de rest van de samenleving, om, als ze in actie komt, de hele meute in beweging te brengen. In de provotijd zijn we daar duidelijk niet in geslaagd; in Frankrijk in 1968 heeft het er even naar uitgezien dat ze ook de arbeiders hadden aangestoken.

Ton heeft het voortdurend over de lessen van mei '68. Maar waarom is het uiteindelijk mislukt? Volgens mij omdat die arbeiders en ook een deel van die studenten, hoewel ze in opstand waren, nog niet de revolutionaire mentaliteit hadden. En dat is iets dat moet groeien; je mag niet verwachten dat dat er van de ene dag op de andere zal komen. Als deze revolutie geslaagd was, was de kans, lijkt me, groot geweest dat ze toch weer gedegeneerd was tot een autoritair regiem. Ze hadden - als verdediging tegen Amerika - gewoon de Force de Frappe politiek van De Gaulle moeten voortzetten. Op die manier is het voor mij niet de moeite waard om revolutie te maken. In de Sowjet-Unie is de controle en de onderdrukking na de revolutie misschien nog wel groter geworden dan onder de Tsaar, waar natuurlijk ook veel tegenover staat, maar toch: de Sowjet Unie is mij de moeite van een revolutie niet waard; dat is een maatschappij die schreeuwt om verandering.

Volgens mij kan de revolutie alleen een waterval zijn van een rivier die al stromende is, en het komt er dus op aan om die anti-autoritaire mentaliteit al wijd verbreid te doen zijn onder de mensen voordat de revolutie plaatsvindt. Want als die revolutie zomaar komt, terwijl alles nog mentaal bij het oude is, dan zullen de mensen niet weten wat er gedaan moet worden.

In mei '68 vormden de studenten met een deel van de arbeiders die werkelijk revolutionair anti-autoritair waren, volgens mij, een geïsoleerde enclave. Je komt er in een maatschappij niet mee als je alleen maar de produktieverhoudingen, alleen maar de maatschappelijke structuur verandert, als je niet tegelijkertijd de mentaliteit van de mensen verandert.

Maar het omgekeerde geldt ook: alleen de mentaliteit van de mensen veranderen is ook niet alles: je moet alle twee tegelijk aanpakken. Ton zoekt het alleen in de produktieverhoudingen, voor hem is die geest van autoritairisme maar een bijverschijn

sel. Hij zegt: verbeter jezelf, begin met de wereld. Bij mij is het het een en ander. Anders krijg je een scheiding tussen externe en interne idealen. Dat je voor de wereld wel mooie theorieën hebt, maar dat je in de praktijk zelf op de oude voet kunt doorleven. En dat is het goede van Oranje Vrijstaat, dat als we zeggen: alles moet veranderen, we dat meteen in ons eigen milieu kunnen verwerkelijken.’

M.A.: ‘Maar hoe kom je via de Oranje Vrijstaat naar een revolutie toe?
Of zie je die revolutie eigenlijk helemaal niet?’

Roel van Duyn: ‘Nou, die revolutie zie ik inderdaad nog steeds als een lieve revolutie, die je ook kunt schrijven als liever evolutie, zoals Ton ook opmerkt.

Ik verwacht niet dat we van de ene dag op de andere van een kapitalistische autoritaire staat plotseling een socialistische, anti-autoritaire samenleving kunnen gaan vormen. Ik vind dat je daarom in deze situatie kleine verbeteringen moet realiseren, tenminste voor zover dat uitzicht biedt op verdergaande democratisering van de samenleving. Ik ben bijvoorbeeld redelijk enthousiast over montessori-onderwijs. Ik vind dat toch een stap vooruit vergeleken bij dat klassikale onderwijs. Ik ben zelf ook op zo'n montessori-school geweest en ik voel dat, zoals wij daar zijn opgevoed, het iets is dat strijdig is met de autoritaire manier waarop de rest van de maatschappij in elkaar zit.

Het vraagstuk van de verhouding van de mens tot de natuur, dat vindt Ton ook iets belachelijks. Kabouters en zo.... dat ziet ie helemaal niet. Volgens mij behoort het tot de vitale vraagstukken van deze tijd, dat we die verhouding tot de natuur verbeteren. En dat we beseffen dat democratie niet alleen iets is, dat de relaties van de mensen onderling aangaat, maar ook de relaties tussen de mensen en de dieren en de planten. Dat noem ik pantocratie. We hebben een te beperkte opvatting van democratie. In dit stadium van de geschiedenis waarin de verhouding met de natuur zo kritiek geworden is, moet er niet alleen een goede en verantwoordelijke relatie tussen de mensen zijn, maar moeten we ook communiceren met dieren en planten om tot een verantwoord levensmilieu te komen. Dat is ook de centrale gedachte van de kabouter. De mens moet ophouden een alles usurperende overheerser in het spel van de soorten te zijn, want als hij dat blijft vernietigt hij ook zichzelf. Het is nu al gevaarlijk om in de Noordzee te zwemmen.

In de zogenaamde socialistische landen is dat niet anders. Daar zie je ook dat de natuur ontzettend verontreinigd wordt. Het

Bajkalmeer bijvoorbeeld, vroeger een prachtig meer, een uniek natuurgebied, is nu helemaal naar de knoppen. Vestiging van de macht door de communistische partij is geen enkele garantie tot een betere verhouding tot de natuur.

Neem de witmakers, de wasmiddelen die het drinkwater volkomen vervuilen. De Oostzee is er één van de eerste slachtoffers van, waar de communistische landen hard aan meewerken. Het is daar niet anders dan hier. Een produktiegerichte ideologie, met een bureaucratische structuur die tegemoet komt aan de inherente eisen van de produktie-organisaties om die structuur in stand te houden en niet om aan de werkelijke behoeften van mensen, dieren en planten tegemoet te komen. De economische structuur moet in stand gehouden worden en zich kwantitatief uitbreiden en daar wordt alles aan ondergeschikt gemaakt, ook de behoeften van de mensen. Geen behoeftenbevrediging, maar behoeftenvervalsing en -beperking.'

M.A.: 'Is Tons bezwaar tegen je kaboutertoestanden niet vooral dit: nadat Provo sommige mensen de ogen geopend heeft voor tekortkomingen van deze maatschappij, een zekere revolutionerende werking gehad heeft, kom je weer met iets provoachtigs terug, in plaats van een stap verder te komen naar een revolutie toe?'

Roel van Duyn: 'Maar wat we doen, dat is toch revolutie. Wat we doen is een andere maatschappij opbouwen, al is het natuurlijk een revolutie in de dop, in een beperkt milieu. En het werkt! In twee maanden zijn er ontzettend veel activiteiten door geïnspireerd: honderden jongens en meisjes zijn er mee bezig. De biologisch-dynamische landbouwbedrijven functioneren; de winkeltjes. Het bejaardencentrum. De bejaarden bellen op en wij komen er aan, we maken de kachel aan, gaan boodschappen doen, koken en lezen de bijbel voor. Ik hoop dat er een heel proces op gang komt van wederzijdse dienstverlening, waarbinnen een semi-autarkische economie ontstaat.

Er zijn twaalf departementen van Oranje Vrijstaat, samengesteld uit vrijwillige ambtenaren; iedereen kan op zo'n departement gaan werken.

Die departementen vergaderen regelmatig en zijn tamelijk autonoom. Ze hebben een eigen kas en zo. Eens in de week is er een grote volksvergadering, dan worden er verslagen uitgebracht van al die departementen. Er is ook een centrale steunkas voor departementen die in nood verkeren. Ook in andere steden zijn kaboutersteden in oprichting. Het is de bedoeling dat er heksenkringen van kaboutersteden komen. Goed, het is hoog gegrepen wat er in de Proklamatie staat: te zeggen, dat de revolutie is uitgebroken, dat er een alternatieve maatschappij in oprichting is, die de oude zal gaan overnemen.

We moeten maar zien of het zo zal gaan: we werken er in elk geval keihard aan: het bejaardencentrum, de groentedistributie, er komt een alternatieve kleding-industrie; en er is een dienst volkshuisvesting die huizen bezet, zoals Sarphatistraat 83. We hebben de witte kinderplannen sinds het begin van Provo. We zijn nu bezig met een kleuterschool, met alternatieve psychiatrische klinieken. Ontzettend veel, hè? Een heel samenlevingsmodel, waar we zelf helemaal in kunnen leven, en dat dus ook een ontzettende kracht, de kracht van het voorbeeld moet hebben. Zodat je tegen de mensen kunt zeggen: het kan ook anders, kijk maar, wij doen het zo. En dat heeft volgens mij een saboterende invloed. Maar het is een misverstand dat wij ons nu allemaal zouden terugtrekken op onze eigen bedrijven. We moeten wel degelijk, waar dat niet anders kan, de agitatie voortzetten op de manier van Ton Regtien, bijvoorbeeld op de universiteit, die nu eenmaal niet zomaar alternatief te maken is. Zij schijnen te denken dat wij alleen maar realisatie van onze eigen ideeën willen, daar ligt natuurlijk de nadruk op, maar dat wil helemaal niet zeggen, dat wij het soort methodes van Ton Regtien en de ASVA afkeuren, integendeel we zouden zoveel mogelijk samen moeten gaan, een front te vormen.

Er zijn ook departementen die alleen maar strijd kunnen leveren, die niet onmiddellijk kunnen gaan realiseren. Neem nou de Wandelende Tak, ons departement van Publieke werken, die gaat dus bomen planten. Amsterdam. Huwelijk tussen stad en platteland. Maar wat gebeurt er? Ambtenaren van het koninkrijk der Nederlanden komen in uniformen gehuld en die beginnen die jongens rot te slaan en in hun gezicht te trappen met politielaarzen. En dan spreekt Ton over ‘coalitie met de politieke tegenstander’. Dat is er helemaal niet bij. De meeste departementen voeren voornamelijk strijd. Neem het Departement van Sabotage. Die bezet kazernes, deelt pamfletten uit, gaat met soldaten discussiëren, roept op tot sabotage. Die voert dus constant alleen maar strijd, die kan niets realiseren. Ook volkshuisvesting, bezetten van lege panden is een vorm van strijd.

Klassenstrijd verdoezelen. Dat blijft natuurlijk een argument. Wij zijn inderdaad niet zo actief op het loonfront en de stakingsbeweging, dat zie ik ook eigenlijk als een tekortkoming. Ton heeft in principe gelijk als hij zegt: we moeten naar Oost-Groningen, het is heel goed dat hij dat doet. Maar ik zie niet waarom dat tegenstrijdig is. Wat Ton in Oost-Groningen deed vind ik hardstikke goed, maar bij ons ligt het accent anders. Ik zie meer in het opbouwen van een nieuwe maatschappij, dan links en rechts loonacties te steunen en daar al je energie aan te besteden. Je moet alle twee doen. Voor de loonstrijd kan ik alleen enthousiast zijn, als er inderdaad een antikapitalis-

tisch element in komt, als de

eisen verder gaan dan alleen in het materiële vlak. Anders is het alleen rechte trekken van lonen naar de prijzen: dat is even integratief als de rest.'

Ton Regtien: Het gaat erom een betrouwbaar bondgenoot van de arbeiders te zijn

Ton Regtien: 'Die gekwetstheid van Roel, die begrijp ik niet. Die kan ik alleen maar terugvoeren op het feit dat hij kennelijk niet of onvoldoende met kameraden politiek gediscussieerd heeft. Op een seminar in Drienerlo of een discussie op de ASVA worden ook - als je het persoonlijk zou bekijken - de meest afschuwelijke dingen gezegd. Sommige standpunten worden tot in het karikaturale doorgetrokken om aan te geven waar ze toe zouden kunnen leiden.'

Max Arian: 'Maar er is een groot verschil tussen een persoonlijk debat en een geschreven stuk. Dat komt heel anders aan.'

Ton Regtien: 'Dat stuk is voorlopig in een oplage van 200 verspreid onder de basisgroepen. Wij zijn op geen moment via de krant tegen hem in de aanval gegaan. Het stuk is trouwens niet van mij alleen: net als het artikel over Provo in Kursbuch, is het samen met Konrad Boehmer geschreven. De procedure is zo: het stuk is besproken in die groepen, de SJ, de gemeentelijke kweekschool, het onderwijsfront, de Karl Marx fanclub, en met een groot aantal individuen. Al die mensen hebben hun kritiek erop geformuleerd, ik noem op:

- de functie van de subcultuur wordt onvoldoende behandeld, en men vindt dat er een bijna metafysisch klassenbegrip gehanteerd wordt;
- dat er te veel accent gelegd wordt op de burgerlijke angst voor geweld;
- dat wij onvoldoende erkennen dat er absurdistische actievormen zijn die een doorbreking geweest zijn van oud-linkse praxis;
- dat de functie van een anti-autoritaire beweging als voorfase van een anti-kapitalistische beweging positieve momenten in zich houdt;
- dat we rekening moeten houden met de subjektieve geprikkeld-

heid van goede militanten; en andere bezwaren. Dat betekent dat Konrad en ik en nog een jongen het stuk gaan herschrijven, en dat het dan als brochure verspreid wordt.'

M.A.: 'Maar in het beeld van een gezamenlijke discussie past niet erg, dat je zijn sabotagenota zo helemaal verkeerd opvat, negeert dat het ook tegen deze maatschappij gericht is.'

Ton Regtien: 'Die hele sabotagenota gaat niet uit van een klassentegenstelling. Af en toe doet Roel een verwijzing naar het kapitalisme, maar hij maakt geen klassen-analyse, dat is onze belangrijkste kritiek. Als je dat doet verval je in theorieën over bezetten vanuit het buitenland - We zijn bezet; we hoeven niet eens bezet te worden; we zijn bezet. Er wordt in het stuk aan voorbijgegaan of niet exact geformuleerd, wie de vijand is. Dat is niet het militaire apparaat of een externe vijand, maar degenen die het militaire apparaat in stand houden.'

Maarten van Dullemen: 'Ligt het dan allemaal aan de produktieverhoudingen, liggen alle moeilijkheden in de wereld in de produktieverhoudingen? Jij gaat daar stilzwijgend van uit.'

Ton Regtien: 'Nee, ik ga er van uit dat dat de belangrijkste bepalende factor is en dat al het andere daar op de een of andere manier mee samenhangt. Ik zie ook wel andere tegenstellingen, op cultureel of technocratisch niveau bijvoorbeeld.'

M.v.D.: 'Voor mij is nog steeds niet bevredigend bewezen, dat het de produktieverhoudingen zijn die de belangrijkste factor zijn; ik heb wel het gevoel dat het zo is, maar bewezen acht ik het niet.'

Ton Regtien: 'Het autoritarisme kan wel als psychologische categorie op zichzelf bestudeerd worden, maar het heeft een functie in onze maatschappij, evenzeer als in de Oosteuropese landen. Kijk maar de bedrijfshiërarchie. De grote kantoren en departementen hebben het autoritarisme als conditie voor het eigen voortbestaan. Het autoritarisme is niet iets op zichzelf, maar moet worden afgeleid uit de doeleinden van deze organisaties en wie handhaven deze doelstellingen? Wie handhaaft het winstprincipe? Wie handhaaft de noodzaak van uit het productieproces wegwerken van mensen die niet meer bruikbaar zijn worden? De strijd tegen een autoriteit, als je dat als een psychologische categorie ziet, leidt uiteindelijk tot het bestrijden van de autoriteit in jezelf, wat sommige mensen dan ook zo opvatten: verbeter de wereld begin bij jezelf. Ik zou het willen omdraaien: verbeter jezelf, begin bij de wereld. De oorzaak van het autoritarisme zijn de doelstellingen van deze maatschappij en de wijze

waarop op grond van die doelstellingen de produktieverhoudingen georganiseerd zijn. Ik zie wel parallellen tussen Nederland en bijvoorbeeld de Sowjet-Unie, maar ook al is daar inderdaad geen sprake van zeggenschap van de arbeiders, in de bedrijven, ook is daar geen sprake van relatief vrije associatie van producenten en consumenten, toch is een verschil dat daar de meerwaarde die geproduceerd wordt geaccumuleerd wordt in het staatsapparaat en niet meer in handen van particulieren. Dat is wel een groot verschil, en dat over het gebruik van die meerwaarde de arbeiders in de Sowjet-Unie niets te zeggen hebben, dat is een reden voor een revolutionaire ontwikkeling daar, maar eerder een culturele dan een sociale of sociaal-economische revolutie. Ik wil niet zeggen dat de produktieverhoudingen de uitsluitende verklaring zijn voor wat er gebeurt, maar wel de belangrijkste. Wat betreft de invloed van de produktieverhoudingen op het gedrag en het denken van de mensen, moet je wel enig onderscheid maken. Er kunnen groepen zijn, die of door een vals bewustzijn, of doordat ze er minder rechtstreeks mee te maken hebben dan anderen minder het gevoel hebben te lijden onder het dictaat der produktieverhoudingen, maar iedereen die aan machines werkt, in een fabriek, die arbeidskracht geeft in ruil voor loon, voor al die mensen zijn de produktieverhoudingen bepalend voor hun bestaan. Hun inkomen is de vloer van hun bestaan, de basis waarop zij hun huur kunnen betalen, anders worden ze uit hun huis gegooid. Voor een andere groep geldt dit indirect, dan kan dat bewustzijn natuurlijk verflauwen, bijvoorbeeld van iemand die op kosten van zijn vader studeert en die het inzicht verliest tussen het werk van zijn vader en het geld dat hij krijgt om te studeren.'

M.A.: 'Wat ik erg mis, zowel bij jou als bij Roel, is de relatie met de Derde Wereld, de arme landen. Als je er van uitgaat, dat de arme landen door de rijke landen worden uit gebuit, dan zou je kunnen veronderstellen - en dat past in een bepaalde marxistische gedachtengang van Engels, Lenin, Sweezy - dat de arbeiders in de rijke landen hun proletarisch bewustzijn verloren hebben, dat ze met allerlei consumptiegoederen zijn omgekocht.'

Ton Regtien: 'Het proletariaat is altijd gekocht. Ze moeten zich wel laten kopen. Ze verkopen hun arbeidskracht, ze moeten wel. Nee, volgens mij klopt die theorie niet, dat dat proletarisch bewustzijn er eerst wel geweest is, maar er nu niet meer is. Ethisch gezien is het proletariaat altijd medeplichtig geweest, maar dat is geen medeplichtigheid omdat die niet vrij gekozen is. Het is in onze maatschappij nog steeds zo, dat het enige contract op grond waarvan de arbeiders op de markt komen, dat dat de mogelijkheid is om hun arbeidskracht

te verkopen en in ruil daarvoor loon te krijgen. Die relatie heeft altijd bestaan en is niet veranderd.

Het is echt geen dogmatisme om de klassetegenstellingen als uitgangspunt te kiezen. Dogmatisme is het onhistories vasthouden aan bepaalde standpunten zonder ze steeds weer opnieuw aan de hand van actuele situaties ter discussie te willen stellen. Ik wil niets liever dan de klassenstrijd en de klassentegenstellingen ter discussie stellen. Omdat dat de enige manier is, dat ook andere mensen gaan inzien dat het juist is, maar ik heb nog steeds geen doorslaggevende argumenten gehoord die mij duidelijk maken dat er in tegenstelling tot het eind van de vorige eeuw geen klassentegenstellingen meer zouden bestaan. Dat het klassen-bewustzijn varieert afhankelijk van de omstandigheden, dat zie ik ook wel en ik zie ook wel dat een bewust georganiseerd proletariaat op dit moment niet aanwezig is, maar dat neemt niet weg dat er nog altijd klassenstrijd bestaat.

Ik heb van de week een lang gesprek gehad met een ondernemingsraadslid van de Hoogovens, een arbeider die bij de pletmolen staat. Die vertelde: ‘Er kwam een man achter me staan van de arbeidsanalyse en die stond zo van die aantekeningen te maken, en toen keek ik even om en zag dat hij vlug een stopwatch wegstopte. Toen zei ik: “Jij bij die machine weg, of anders zet ik die machine stil, want dit is niet met open vizier vechten”’. De mensen interpreteren hun arbeidspositie nog steeds als een constant gevecht tegen arbeidsanalisten, opvoering van het tempo, kwesties rond lonen en bedreiging van hun werkgelegenheid door automatisering.

Voor een strokartonarbeider in Oost-Groningen is het duidelijk genoeg dat de produktieverhoudingen bepalend zijn voor zijn leven. Maar dat geldt volgens mij ook in een hoog ontwikkelde expanderende industrie als Philips in Eindhoven. Het is niet beperkt tot een industrietak die een beetje in de verdrukking komt in kader van de EEG en nieuwe ontwikkelingen in de verpakkingsindustrie. Natuurlijk, de mensen die het meest bedreigd worden ontwikkelen het snelst een inzicht in hoe sterk hun relatieve vrijheid en hun kans op levensmogelijkheden afhangt van de fabriek waar zij werken. Er zijn crisissituaties voor nodig om dat inzicht heel scherp te laten doordringen.

Maar je maakt je niet tot een betrouwbare bondgenoot van de arbeiders als je je alleen bezig houdt met de spectaculaire kanten van de klassenstrijd, de stakingen waar de studenten naar toe gaan, mijnwerkers in België, strokartonstaking. Het gaat om de momenten waarin de bijl valt, zoals na elke staking gebeurt, als men de mensen die actief waren in de staking probeert te ontslaan. Zo'n moment is minder spectaculair, maar juist daar is de klassenstrijd in politieke vorm aanwezig’.

M.A.: ‘Jij ziet dus inderdaad de mogelijkheid dat, ook in onze rijke wereld, vanuit het proletariaat op de een of andere manier nog de macht genomen wordt?’

Ton Regtien: ‘Het meest duidelijk voorbeeld is mei '68 in Frankrijk, de ontwikkelingen in Italië op dit moment, dat het mogelijk is in het hoogontwikkelde Westen. Dat het mogelijk was geweest, met een betere organisatie, om in mei '68 een revolutie door te voeren. Ik dacht dat mensen die voor '68 pessimistische theorieën verkondigden over klotjesvolk, dat de arbeiders niet meer de negatie van de bestaande maatschappij zouden zijn, dat die na '68 grote moeite hebben hun theorieën staande te houden. Het is geen geslaagde revolutie geweest, maar er zijn tien miljoen stakers geweest; nog nooit in de geschiedenis van Frankrijk hebben er zoveel mensen gestaakt. Ik vind het ontzettend belangrijk om alle mogelijke kwesties, of wat dan ook, die een remming kunnen vormen voor een mogelijke solidarisering tussen arbeiders en studenten, om die weg te nemen’.

M.v.D.: ‘Zoals Roel van Duyn met zijn klotjesvolk?’

Ton Regtien: ‘Ook al bedoelt hij het niet zo, ik denk toch dat ... de arbeiders volgens mij heel scherp het verschil tussen vrijblijvende hofnarachtige activiteiten en klassenstrijd zien. Roel met zijn theorie over het provotariaat valt weer terug op zijn klotjesvolktheorie van 1966. Tien miljoen stakers; in Frankrijk hebben niet gestaakt omdat iemand op een slaghoedje geslagen heeft, maar vanwege hun sociale en economische positie. De groepen die hij noemt kunnen maar op één manier functioneel zijn voor het ontwikkelen van de revolutie, namelijk als zij zich weten te binden aan andere groepen in de maatschappij, met name aan de arbeiders in de fabrieken, maar niet als een elite. Dat praten in termen van slaghoedje en zo is gewoon een nieuw elitair bewustzijn en het cultiveren daarvan moet juist bestreden worden.

M.A.: ‘Het gekke is, dat de grote revolutionairen uit het verleden niet uit het proletariaat voortkwamen.’

Ton Regtien: ‘Ze zijn niet revolutionair geworden als intellectueel. Ze werden revolutionair, naarmate ze zich meer - als intellectueel, dat zullen ze nooit kwijtraken, en moeten ze ook niet kwijtraken, dat zijn de vaardigheden die je in kunt brengen - naarmate ze hun vaardigheden in dienst stelden van de onderdrukte groepen.’

M.v.D.: ‘Toch zou jij je het verwijt kunnen aantrekken, dat als er morgen plotseling een volstrekt andere maatschappij zou komen, er aan de menselijke kant nog niets veranderd zou zijn. Ik kan me voorstellen dat anderen dan zeggen: we

gaan een departement van behoeftenbevrediging oprichten als voorbeeld hoe een maatschappij kan functioneren’.

Ton Regtien: ‘Ik ben niet tegen utopisch denken in de goede zin van het woord, niet als abstracte, verbale creatie, maar als iets wat aanschouwelijk beter is. Het punt is, dat het zinloos wordt als revolutionairen zich gaan bezig houden met maatschappelijk werk, dat wil zeggen tijd en energie besteden aan verbeteringen die in en door de oude maatschappij kunnen worden doorgevoerd. Een voorbeeld: je zit in de gevangenis en het licht gaat 's avonds om negen uur uit en dan stel je als eis dat het licht aanblijft tot halftien. Als dat gebeurt is dat objectief een verbetering: je kan een half uur langer lezen, of iets anders doen in je cel, maar je blijft gevangen. Als die verbetering zou leiden tot het idee dat die gevangenis best leuk is, het besef gevangen te zijn verdoezelt, dan moet dat bestreden worden. Ik zeg niet dat verbeteringen tegengehouden moeten worden...’

M.v.D.: ‘Zo lijkt het soms natuurlijk wel.’

Ton Regtien: ‘Beverwijk geeft aan hoe het dan loopt. Zolang je in een alternatieve school zit zegt zelfs de inspecteur “prima”, en spreekt bewonderend over de offervaardigheid van deze mensen.

Het alternatieve komt niet uit zichzelf in conflict met de bestaande maatschappij, integendeel het sluit de ontevredenen tezamen op in een getto. Het komt niet uit zichzelf in conflict met de maatschappij, tenzij je de organisatie ziet als een actiebasis van waaruit je de bestaande maatschappij weer aanvalt’.

M.A.: ‘Maar Oranje Vrijstaat doet toch niets anders. Die komen juist voortdurend in conflict met de politie’.

Ton Regtien: ‘Oranje Vrijstaat kan best op zekere momenten in een antithese met de bestaande maatschappij komen, dat blijkt ook wel. Maar de politie slaat ook in op franse middenstanders, die hun auto dwars op de weg zetten omdat de belasting te hoog is. Is het politie-uniform de garantie dat je een juiste strijd voert? Het opduiken van de politie schijnt slechts een onvermijdelijk bijverschijnsel te zijn. Het gaat om een maximale begrijpelijkheid voor de gewone mensen. In de dagen voordat de kweekschool in Beverwijk ontruimd werd, waren 5.000 bewoners van Beverwijk op bezoek geweest in die school op uitnodiging van de activisten. Dat wegslepen uit die school kon daardoor minder gemakkelijk als geïsoleerd worden in hun bewustzijn, als weer zomaar een rel.

Het werk van de De Kraker als bureau van Oranje Vrijstaat is wel iets dat per definitie in conflict komt met de eigendomsverhoudingen, en daarom een niet-integratief moment heeft. Toch

zal iemand die geen huis heeft weinig vertrouwen kunnen hebben dat hij lang in een door de Kraker gekraakt huis zou kunnen zitten. Welke verdedigingsmechanismen ontwikkelt De Kraker tegen ontruimingsprocedures?’

M.A.: ‘Toch blijft de vraag, of die twee actievormen, die van Roel en die van jou, je zou kunnen zeggen het anarchistische en het leninistisch model, elkaar nu werkelijk helemaal uitsluiten. Door hun acties negatiever uit te leggen, dan ze zijn, zoals bijvoorbeeld De Waarheid in extremo doet, en jij in je stuk ook enigszins, maak je dat hun acties een veel negatiever effect hebben dan nodig is. De Waarheid zorgt ervoor dat er antagonisme ontstaat tussen kabouters en arbeiders.’

Ton Regtien: ‘Waarom zou ik positief moeten zijn over iets waar ik op grond van argumenten een aantal gevaren in zie? Er zijn een aantal jonge revolutionairen, die in hun onderwijsinstellingen tot een aantal inzichten gekomen zijn, die echt serieus de maatschappij willen veranderen. Het gaat erom dat zij in elk geval deze theoretische kritiek in het achterhoofd hebben, zodat hun acties in ieder geval niet in fuiken terecht komen die nu al in principe aanwijsbaar zijn, dat is de functie van deze kritiek’.